

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2016. Ovaj prevod je realizovan uz podršku Trast fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud. Ako su Vam potrebne dodatne informacije, pogledajte detaljnu naznaku o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2016. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur a la fin du présent document.

VELIKO VEĆE

PREDMET BUJID protiv BELGIJE
(Bouyid v. Belgium)

(Predstavka br. 23380/09)

PRESUDA

STRAZBUR

28. septembar 2015.

Ova presuda je pravosnažna ali može biti predmet redakcijskih izmena.

U predmetu Bujid protiv Belgije,

Evropski sud za ljudska prava, zasedajući u Velikom veću u sastavu:

Din Špilman (*Dean Spielmann*), *predsednik*,
Gvido Raimondi (*Guido Raimondi*),
Izabel Bero (*Isabelle Berro*),
Alvina Đulumjan (*Alvina Gyulumyan*),
Ledi Bianku
Nona Cocoria (*Nona Tsotsoria*),
Nebojša Vučinić,
Vincent A. De Gaetano, (*Vinsent A. De Gaetano*)
Paulo Pinto de Albuquerki (*Paulo Pinto de Albuquerque*),
Erik Muse (*Erik Møse*),
Helen Keler (*Helen Keller*),
Pol Lemon (*Paul Lemmens*),
Pol Mahoni (*Paul Mahoney*),
Kšištof Wojtiček (*Krzysztof Wojtyczek*),
Faris Vehabović,
Egidijus Kuris (*Egidijus Kūris*),
Juliya Antoanela Motok (*Iulia Antoanella Motoc*), *sudije*,

i Johan Kalevart (*Johan Callewaert*), *zamenik sekretara Velikog veća*,

Nakon većanja zatvorenih za javnost 8. oktobra 2014. i 24. juna 2015. godine,

izriče sledeću presudu usvojenu potonjeg datuma:

POSTUPAK

1. Ovaj je predmet formiran na osnovu predstavke (br. 23380/09) koju su 28. aprila 2009. Evropskom sudu za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud) u skladu sa članom 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) protiv Kraljevine Belgije podnela dvojica belgijskih državljana, gospodin Said Bujid (u daljem tekstu: prvi podnosilac predstavke) i gospodin Mohamed Bujid (u daljem tekstu: drugi podnosilac predstavke).

2. Podnosiocima predstavke su zastupali gospodin Kristof Maršon (*Christophe Marchand*) i gospodin Zuhaje Šiavi (*Zouhaier Chihaoui*), advokati iz Brisela. Belgijsku državu (u daljem tekstu: Država) je predstavljao njen zastupnik pred Sudom gospodin Mark Tisebart (*Marc Tysebaert*), viši savetnik u Saveznom ministarstvu pravde.

3. Podnosioci predstavke su se konkretno žalili na ponižavajuće postupanje i tvrdili da su žrtve povrede člana 3 jer su ih policajci obojicu ošamarili dok su se nalazili u jednoj policijskoj stanici.

4. Predstavka je dodeljena Petom odeljenju Suda (shodno pravilu 52, st. 1 Poslovnika Suda). Veće tog Odeljenja je u presudi izrečenoj 21. novembra 2013. predstavku proglasilo dopuštenom u pogledu pritužbe na kršenje člana 3 Konvencije, a ostatak predstavke nedopuštenom i jednoglasno utvrdilo da nije došlo do povrede člana 3. Veće je zasedalo u sastavu Mark Filiger (*Mark Villiger*), predsednik, En Pauer-Ford (*Ann Power-Forde*), Gana Judkivska (*Ganna Yudkivska*), Andre Potocki (*André Potocki*), Pol Lemon, Helena Jederblom (*Helena Jäderblom*) i Aleš Pejčal (*Aleš Pejchal*), sudije, kao i Stiven Filips (*Stephen Phillips*), zamenik sekretara Odeljenja. Podnosioci predstavke su, u skladu sa članom 32 Konvencije, 24. januara 2014. podneli zahtev za upućivanje predmeta Velikom veću. Panel Velikog veća je prihvatio ovaj zahtev 24. marta 2014.

5. Sastav Velikog veća je utvrđen u skladu sa članom 26, st. 4 i 5 Konvencije i pravilom 24 Poslovnika Suda.

6. Oba podnosioca predstavke i Država podneli su dodatne pisane napomene o meritumu (shodno pravilu 59, st. 1 Poslovnika Suda).

7. Veliko veće je odobrilo zahteve nevladine organizacije REDRESS i Centra za ljudska prava Univerziteta u Gentu da intervenišu u pisanom postupku (shodno članu 36, st. 2 Konvencije i pravilu 44, st. 3 Poslovnika Suda).

8. U zgradi Suda je 8. oktobra 2014. godine (u skladu sa pravilom 59, st. 3 Poslovnika Suda) održana javna rasprava.

Pred Sudom su se pojavili:

(a) *u ime Države*

gospođa I. Nidlispaher (NIEDLISPACHER), *kozastupnica;*

(b) *u ime podnosilaca predstavke*

gospodin K. MARŠON,
gospodin Z. ŠIAVI, *pravni zastupnici.*

Sudu su se obratili gospodin Maršon, gospodin Šiavi i gospođa Nidlispaher, a na pitanja sudija su odgovarali gospodin Maršon i gospođa Nidlispaher.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

9. Podnosioci predstavke su rođeni 1986, odnosno 1979. godine, i žive u Sen-Žos-ten-Nodu [*Saint-Josse-ten-Noode*] (u okrugu regiona Glavnog grada Brisela).

10. Podnosioci predstavke su braća, koja žive sa svojim roditeljima, bratom i dve sestre pored lokalne policijske stanice u Sen-Žos-ten-Nodu. Obojica su se žalili na to da su ih policajci ošamarili – a Država je poricala ove navode – prvog 8. decembra 2003, a drugog 23. februara 2004. Tvrđili su da je do ovih događaja došlo u kontekstu napetih odnosa između njihove porodice i određenih policajaca iz ove stanice.

A. Događaji od 8. decembra 2003. i 23. februara 2004. godine

1. Događaji od 8. decembra 2003. godine

11. Podnosioci predstavke su tvrdili da je prvi podnosilac predstavke 8. decembra 2003. oko 4 popodne stajao sa jednim prijateljem na ulici, pred vratima zgrade u kojoj živi sa svojom porodicom, i da je zvonio kako bi ga roditelji pustili unutra pošto je zaboravio ključeve, kada je jedan policajac u civilu, A. Z., od njega zatražio da pokaže svoju ličnu kartu. Prvi podnosilac predstavke ga nije poslušao i zatražio je od njega da pokaže svoju legitimaciju. Policajac ga je tada zgrabio za jaknu – i pritom je pocepao – i odveo u policijsku stanicu. Prvi podnosilac predstavke je odveden u jednu sobu i, dok je u njoj bio sam sa A. Z., ovaj policajac ga je ošamario pošto je protestovao zbog svog hapšenja.

12. Podnosioci predstavke su priložili uverenje koje je istog dana u 19:20 časova izdao lekar opšte prakse, kojim se potvrđuje da se prvi podnosilac predstavke nalazio „u stanju šoka“ i da je imao sledeće povrede: „eritem na levom obrazu (koji se povlači)“ i „eritem na spoljnom ušnom kanalu na levoj strani“.

13. U pogledu odbijanja prvog podnosioca predstavke da pokaže svoju ličnu kartu, Država je tvrdila da policajac A. Z. nije imao izbora do da ga odvede u policijsku stanicu radi utvrđivanja identiteta. Prvi podnosilac predstavke je tada napravio scenu, tvrdeći da mu je učinjena nepravda i da je podvrgnut nezakonitoj proveru identiteta, i uvredio je jednog policajca koji mu je govorio da se smiri. Dozvoljeno mu je da napusti policijsku stanicu nakon što je njegov identitet potvrđen i pošto ga je A. Z. obavestio da će protiv njega biti podneta policijska prijava zbog pružanja nasilnog otpora službenom licu, uvredljivog ponašanja i verbalnih pretnji. Nekoliko minuta kasnije se vratio u policijsku stanicu sa svojim roditeljima, optužujući A. Z. da ga je udario, ali je ovaj policajac to uvek poricao.

14. A. Z. je u 6 sati popodne podneo krivičnu prijavu protiv prvog podnosioca predstavke zbog pružanja nasilnog otpora službenom licu, uvredljivog ponašanja i verbalnih pretnji. U zapisniku koji je tom prilikom sastavljen navodi se da je A. Z. u 17:30 časova o događajima obavestio svoje nadređene, kao i „nadzornika K.“.

2. Događaji od 23. februara 2004. godine

15. Podnosioci predstavke su naveli da je 23. februara 2004, između 9:44 i 10:20 časova (kao što pokazuje zapisnik o saslušanju drugog podnosioca predstavke), drugog podnosioca predstavke, prilikom saslušanja u policijskoj stanici Sen-Žos-ten-Nod o incidentu u kojem su učestvovali on, njegova majka i treće lice (protiv koga je ona podnela prijavu), ošamario policajac P. P., koji ga je ispitivao, nakon što ga je zamolio da se ne oslanja na njegov radni sto. Zatim ga je prisilio da potpiše svoj iskaz, preteći da će ga zatvoriti u ćeliju.

16. Podnosioci predstavke su priložili lekarsko uverenje koje je istog dana izdao lekar opšte prakse, koji je uočio „modrice na levom obrazu“ drugog podnosioca predstavke. U uverenju nije navedeno vreme kada je izdato, ali mora da je izdato pre 11:20 časova, kada je predato Odboru P (vidi stav 25 dole u tekstu).

17. Država je objasnila da je drugi podnosilac predstavke bio veoma arogantan tokom saslušanja: sedeo je zavaljen u stolici, nehajno se oslanjajući na radni sto P. P., smejavao se bez razloga i davao veoma šture odgovore na pitanja. Takođe je u nekoliko navrata tražio da se promeni njegov iskaz, govoreći da je policija za to plaćena, i pretio je policajcima dok je odlazio, govoreći da sa njima nije završio. Država je tvrdila da je P. P. ostao smiren i strpljiv uprkos stavu drugog podnosioca predstavke, koji je očigledno želeo da izazove sukob.

B. Pozadina događaja

18. Podnosioci predstavke su tvrdili da je njihovu porodicu šikanirala policija Sen-Žos-ten-Noda. Izjavili su da su problemi počeli 1999. godine, kada je jedan policajac osumnjičio njihovog brata N. da je namerno ogrebao njegov auto. N. je kasnije optužen za pretnje tom policajcu i pljačke, ali ga je ovih optužbi 21. aprila 2000. oslobodio Sud za maloletnike u Briselu. Po rečima podnosioca predstavke, celu optužnicu protiv njega su montirali pripadnici policije Sen-Žos-ten-Noda kako bi mu se osvetili.

19. Dodali su da je 24. juna 1999. jedan drugi policajac „tukao“ prvog podnosioca predstavke, tada trinaestogodišnjaka, u policijskoj stanici, gde je odveden posle jedne ulične tuče. Pukla mu je bubna opna. Policajci su postupali grubo i tresli njegovu majku i sestru, koje su se nalazile u čekaonici.

20. Jedan pripadnik policije Sen-Žos-ten-Noda je 25. novembra 1999. verbalno maltretirao jednu od njihovih sestara, a policajci su 11. marta 2000. njihovog brata N. pretresli, gurali i verbalno maltretirali.

21. Pored toga su izjavili da je 2000. godine „po prijavi policije Sen-Žos-ten-Noda formiran predmet protiv N. koji je poveren istražnom sudiji“, ali da je postupak obustavljen. Iste godine je policija Sen-Žos-ten-Noda uvrstila drugog podnosioca predstavke na „spisak za saslušanje“ i, mada je 23. jula 2002. objavila da se njegovo ime briše sa spiska o kojem je reč, i dalje je morao da podnosi razne zahteve tužilaštvu i čeka da se taj proces okonča do marta 2005, što mu je prouzrokovalo dosta neprijatnosti.

22. Njihovog brata N. i drugog podnosioca predstavke su 6. aprila 2001, odnosno 12. jula 2001, verbalno maltretirali službenici policije Sen-Žos-ten-Noda.

23. Podnosioci predstavke su objasnili da su sudske organe ili policiju sistematski obavještavali o svim incidentima u kojima su bili žrtve i da su podnosili prijave.

C. Pritužbe u vezi sa događajima od 8. decembra 2003. i 23. februara 2004, zahtev za pridruživanje optužnici u svojstvu oštećene strane, sudska istraga i odluka o obustavljanju postupka

24. Prvi podnosilac predstavke je 9. decembra 2003. u 9:42 časova podneo prijavu stalnom odboru za nadzor nad policijskim službama (poznatom pod nazivom „Odbor P“) i sa njim je razgovor obavio član istražnog odeljenja tog tela. Uz prvi zapisnik je priložen primerak lekarskog uverenja sačinjenog prethodnog dana.

25. Drugi podnosilac predstavke je isto učinio 23. februara 2004. u 11:20 časova. Naveo je konkretno da smatra da je „opšti stav policije Sen-Žosa prema [njegovoj] porodici [postao] apsolutno nepodnošljiv i u toj meri preteran [da su razmatrali] da se presele“. Uz prvi zapisnik je priložen primerak lekarskog uverenja sačinjenog istog dana.

26. Istražno odeljenje Odbora P je 23. februara 2004. obavilo razgovor i sa majkom podnosioca predstavke, u vezi sa pritužbama drugog podnosioca predstavke. Ona je rekla da je pozvala „nadzornika K“ (vidi stav 14 gore u tekstu) čim su se vratili kući kako bi ga zamolila da ubedi P. P. da se izvini. Nadzornik K. je odmah došao u njihovu kuću, gde se našao u društvu lekara koji je sačinio lekarsko uverenje. Majka podnosioca predstavke je takođe podnela prijavu, u kojoj je, štaviše, navela da se policajac P. P. prema njoj samoj odnosio sa nedovoljnim poštovanjem.

27. Direktor odeljenja za unutrašnji nadzor nad lokalnom policijom je 5. maja 2004. saslušao policajca P. P. u vezi sa pritužbama drugog podnosioca predstavke i njegove majke. P. P. je izjavio da je drugi podnosilac predstavke bio izrazito neučtiv prema njemu tokom saslušanja i da mladića

nije ošamario, iako ga jeste zgrabio za ruku kako bi ga primorao da izađe iz kancelarije.

28. Podnosioci predstavke su 17. juna 2004. podneli zahtev da se u svojstvu oštećene strane pridruže optužnici podignutoj zbog zlostavljanja, samovoljnog zadiranja u osnovne slobode, zloupotrebe ovlašćenja, samovoljnog lišavanja slobode i namernog nanošenja telesnih povreda. Dali su pregled svojih teškoća sa policijom Sen-Žos-ten-Noda i izričito rekli da žele da se krivičnom postupku u vezi sa događajima od 8. decembra 2004. i 23. februara 2004. pridruže u svojstvu oštećene strane.

29. Policajci A. Z. i P. P. optuženi su za nasilje protiv ljudi u toku vršenja dužnosti, konkretno za namerno nanošenje telesnih povreda ili fizički napad, kao i za samovoljno postupanje suprotno pravima i slobodama zajemčenim Ustavom.

30. Istražni sudija Prvostepenog suda u Briselu je 26. juna 2004. naložio istražnom odeljenju Odbora P da primi k znanju zahtev podnosilaca predstavke o pridruživanju optužbi u svojstvu oštećene strane, da ih sasluša kako bi utvrdilo pojedinosti njihove pritužbe, sačini izveštaj o ponašanju porodice Bujid, sastavi spisak predmeta pokrenutih protiv njenih članova i prijava koje su podneli i objasni koje su radnje preduzete s tim u vezi.

31. Istražno odeljenje Odbora P je odlučilo da sa podnosiocima predstavke ne obavi ponovo razgovor, s obzirom na činjenicu da ih je već ispitalo kada su podneli svoje prijave (vidi stavove 24-25 gore u tekstu). Ono je 26. jula 2004. istražnom sudiji podnelo izveštaj na osnovu spisa odeljenja za unutrašnji nadzor policijskog okruga u čijoj se nadležnosti nalazi Sen-Žos-ten-Nod, u kojem je opisalo događaje vezane za odnose između porodice podnosilaca predstavke i lokalne policije. U izveštaju su zatim pobrojani predmeti protiv te porodice, uz napomenu, s tim u vezi, da je prvi podnosilac predstavke bio učesnik u postupku pokrenutom decembra 2003, zbog uvredljivog ponašanja, pretnji i ometanja policajca, a N. u sedam postupaka pokrenutih od oktobra 1997. do juna 1999. U izveštaju se zatim napominje da su, pored prijavi podnosilaca predstavke u ovom predmetu, članovi njihove porodice podneli tri prijave sudskim organima (dve Odboru P, juna 1999. i jula 2001, i jednu „Odeljenju za maloletnike“ 1999). i dve prijave koje je razmatralo odeljenje za unutrašnji nadzor policijskog okruga u čijoj se nadležnosti nalazi Sen-Žos-ten-Nod. Konačno, odeljenje se pozvalo na izveštaj sačinjen u kontekstu predmeta protiv prvog podnosioca predstavke i nalaze iz istraga upravnih organa i ukazalo na problematičan karakter odnosa između lokalne policije i porodice Bujid, te prokomentarisalo njeno „opšte ponašanje“, uz sledeću konstataciju:

„Ukratko, prema navodima policajaca, porodica Bujid (pogotovu žene, a naročito majka) odbijaju da priznaju da deca iz ove porodice snose bilo kakvu odgovornost za uvredljivo ponašanje o kojem je reč. Ovim zaštitničkim stavom se stoga podržava njihovo ponašanje. Opšte uzev, tvrdi se da se članovi te porodice prema policiji ponašaju agresivno i provokativno.

Posrednik u dijalogu nakon incidenata u kojima je učestvovao policajac [B.] očigledno nije uspeo u pokušaju pomirenja, usled nepomirljivog stava žena u porodici Bujid.

Situacija je 1999. i 2000. dovela do potrebe imenovanja jednog policijskog kadeta za posrednika u odnosima sa ovom porodicom.“

32. Istražni sudija je 3. avgusta 2004. odlučio da zaključi istragu, a spise predmeta je prosledio istražnim organima.

33. Član istražnog odeljenja Odbora P je 16. novembra 2004. obavio razgovor sa policajcem A. Z. o događajima 8. decembra 2003. On je konkretno izjavio da nije poznao prvog podnosioca predstavke pre nego što ga je tog dana odveo u policijsku stanicu San-Žos-ten-Noda.

34. Krunski tužilac je u zahtevu od 10. novembra 2005. zatražio obustavljanje postupka jer „u sudskoj istrazi nije utvrđeno da činjenice ukazuju na postojanje teškog ili lakšeg krivičnog dela i da nisu predočeni nikakvi dokazi koji bi opravdali preduzimanje daljih mera“.

35. Podnosioci predstavke su obavешteni da će 2. marta 2006. o predmetu odlučiti sudsko veće Prvostepenog suda u Briselu. Oni su 1. marta 2006. podneli zahtev istražnom sudiji za sprovođenje dodatnih dvadeset istražnih radnji. Taj zahtev je doveo do odlaganja postupka pred sudskim većem na neodređeno vreme.

36. Istražni sudija je 7. marta 2006. naložio sprovođenje dveju zahtevanih radnji i odbacio ostatak zahteva jer se odnosio na činjenice koje su se dogodile pre događaja o kojima je odlučivao i jer te zahtevane radnje nisu bile nužne za utvrđivanje istine. Zbog toga su podnosioci predstavke i ostali članovi njihove porodice pobrojali sve svoje pritužbe protiv policije Sen-Žos-ten-Noda i istražnom sudiji podneli zahtev za „produženje statusa oštećene strane“, koji je, međutim, odbijen. Dve dodatne radnje su sprovedene 25. aprila, 15. maja i 24. maja 2006. godine.

37. Sudsko veće je u rešenju od 27. novembra 2007. obustavilo postupak, prihvatajući razloge koje je za to u svom zahtevu dao krunski tužilac.

38. Podnosioci predstavke su izjavili žalbu protiv tog rešenja.

39. Glavni krunski tužilac je u zahtevu od 3. decembra 2007. zatražio potvrđivanje rešenja o obustavljanju postupka.

40. Podnosioci predstavke i ostali članovi njihove porodice su 5. februara 2008. podneli zahtev za pridruživanje krivičnom postupku u svojstvu oštećene strane, u vezi sa svim činjenicama za koje je istražni sudija smatrao da nije pozvan da o njima odlučuje (vidi stavove 43-44 dole u tekstu).

41. Nakon što je odbilo da spoji predmet vezan za događaje od 8. novembra 2003. i 23. februara 2004. i novi predmet formiran nakon podnošenja zahteva za pridruživanje krivičnom postupku u svojstvu oštećene strane od 5. februara 2008, veće Apelacionog suda koje odlučuje o

optužnicama u Briselu je 9. aprila 2008. potvrdilo rešenje o obustavljanju postupka, presudom u kojoj je navelo sledeće:

„...“

Sledi kratak prikaz činjenica predmeta:

– Optuženi policajac [A. Z.] se tereti za nezakonito postupanje prema privatnom tužiocu Saidu Bujidu 8. decembra 2003, koje je ovaj opisao na sledeći način: zaustavivši ga pred njegovom kućom, policajac [A. Z.] ga je navodno zgrabio za jaknu i pocepao je; zatim je odveden u obližnju policijsku stanicu gde ga je taj isti policajac navodno ošamario desnom rukom.

– Optuženi policajac [P. P.] se tereti za nezakonito postupanje prema privatnom tužiocu Mohamedu Bujidu 23. februara 2004, koje je ovaj opisao na sledeći način: pošto je zaustavio svoj automobil ispred svoje kuće kako bi njegova majka mogla da iznese stvari koje je kupila, posvađao se sa vozačem automobila iza njega; pozvan je u policijsku stanicu nakon pritužbe tog vozača; Mohameda Bujida je tokom saslušanja navodno ošamario optuženi [P. P.] (vidi lekarsko uverenje koje je izdao dr. ...), koji je pretio da će ga staviti u ćeliju ako ne potpiše svoj iskaz, u trenutku kada je on zapravo želeo da ga izmeni.

– Porodica Bujid očigledno ima velikih teškoća sa određenim pripadnicima policije Sen-Žos-ten-Noda od marta 1999, kada je policajac [B.] osumnjičio Saida Bujida da je ogrebao njegov auto, što je izazvalo određeni nivo napetosti i proganjanje ove porodice od strane policije.

– Tvrdi se da policija Sen-Žos-ten-Noda stalnim provokacijama čini život porodice Bujid nepodnošljivim.

I policijsko odeljenje za unutrašnji nadzor policijskog okruga [o kojem je reč] i istražno odeljenje Odbora P su sproveli detaljnu istragu u vezi s činjenicama na koje se žale privatni tužioci.

Iz svih nalaza sudske istrage, a naročito iz protivrečnih izjava strana o kojima je reč, proizlazi da ne postoje nikakvi dokazi protiv optuženih koji bi opravdali da im se sudi po optužbama navedenim u podnescima glavnog krunskog tužioca u vezi sa periodom u kojem su krivična dela navodno izvršena.

Iskazi optuženih, koji poriču optužbe, dosledni su: s tim u vezi celishodno je pozvati se na detaljan izveštaj o opštem ponašanju porodice privatnih tužilaca koji je sačinio Odbor P, a koji razjašnjava opšti kontekst ovog predmeta.

Privatni tužioci pred Većem koje odlučuje o optužnicama nisu izneli nikakve nove, relevantne i ubedljive informacije koje ranije nisu predočene sudiji, a koje bi mogle otkriti i najmanje dokaze protiv optuženih koji bi mogli opravdati odluku da im se sudi.

Štaviše, tokom sudske istrage nisu otkriveni dokazi dovoljni da pokažu da su optuženi, tokom incidenata u kojima su navodno učestvovali, izvršili neko krivično delo.

Pored toga, na osnovu spisa predmeta ne čini se da su prekršene odredbe člana 37 Zakona o policiji od 5. avgusta 1992.

Kao što je istaknuto u podnescima krunskog tužioca od 10. novembra i podnescima glavnog krunskog tužioca, kao i u odluci sudskog veća, činjenice u ovom predmetu ne ukazuju na teško ili lako krivično delo.

...“

42. Kasacioni sud je 29. oktobra 2008. odbio žalbu zbog pogrešne primene materijalnog prava koju su podnosioci predstavke podneli i u kojoj su se konkretno pozvali na članove 3, 6 i 13 Konvencije.

D. Zahtev za pridruživanje krivičnom postupku u svojstvu oštećene strane, u vezi sa događajima koji su prethodili onima od 8. decembra 2003. i 23. februara 2004.

43. Šestoro članova porodice Bujid, uključujući i dva podnosioca predstavke, podneli su istražnom sudiji Prvostepenog suda u Briselu 5. februara 2008. zahtev za pridruživanje krivičnom postupku u svojstvu oštećene strane, u vezi sa svim svojim optužbama protiv policajaca iz stanice u Sen-Žos-ten-Nodu, naročito povodom činjenica koje su prethodile događajima od 8. decembra 2003. i 23. februara 2004.

44. Ovaj zahtev je doveo do pojavljivanja šest policajaca pred Prvostepenim sudom u Briselu, koji je razmatrao meritum predmeta. Sud je 30. maja 2012. izrekao presudu u kojoj je naveo da je gonjenje za predmetna krivična dela zastarelo. Na osnovu spisa predmeta čini se da na tu presudu nije izjavljena žalba.

II. MEĐUNARODNI TEKSTOVI, INSTRUMENTI I DOKUMENTA

A. Pojam dostojanstva

45. U preambuli Povelje Ujedinjenih nacija, usvojene 26. juna 1946, potvrđuje se rešenost naroda Ujedinjenih nacija da reafirmišu „veru u osnovna prava čoveka, u dostojanstvo i vrednost ljudske ličnosti, u ravnopravnost ljudi i žena i nacija velikih i malih“. Pojam dostojanstva se pominje i u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima usvojenoj 10. decembra 1948, u čijoj se preambuli navodi da je „priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice temelj slobode, pravde i mira u svetu“, kao i u članu 1, po kojem se „sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.“

46. Ovaj se pojam pominje u mnogim kasnijim međunarodnim tekstovima i instrumentima ljudskih prava, uključujući:

- Deklaraciju Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije od 20. novembra 1963, u kojoj se „svečano potvrđuje potreba brzog ukidanja svih oblika i svih pojava rasne diskriminacije u svim delovima sveta i obezbeđenja razumevanja i poštovanja dostojanstva ljudske ličnosti“, i Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije usvojenu 21. decembra 1965. godine (koju je Belgija ratifikovala) u čijoj se preambuli pominje ta deklaracija;

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima od 16. decembra 1966. godine (Belgija je ratifikovala oba), u čijoj se preambuli navodi da jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske porodice „proizlaze iz urođenog dostojanstva ljudske ličnosti“. Pored toga, shodno članu 10 prvog pakta: „Sa svakim ko je lišen slobode postupace se čovečno i s poštovanjem urođenog dostojanstva ljudske ličnosti“, dok je u članu 13 potonjeg pakta navedeno da „Države ugovornice ... priznaju pravo svakog lica na obrazovanje .... [i da] su saglasne da obrazovanje ima da bude usmereno ka punom procvatu ljudske ličnosti i osećanju njenog dostojanstva kao i da će jačati poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda...“;

- Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena od 18. decembra 1979. godine (koju je Belgija ratifikovala), u čijoj se preambuli posebno ističe da se diskriminacijom žena „krše načela ravnopravnosti i poštovanja ljudskog dostojanstva“;

- Konvenciju protiv mučenja i drugih surovih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka od 10. decembra 1984. godine (koju je Belgija ratifikovala), u čijoj se preambuli naglašava da jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske zajednice „proizlaze iz dostojanstva koje je neodvojivo od ljudske ličnosti“;

- Konvenciju o pravima deteta od 20. novembra 1989. godine (koju je Belgija ratifikovala), u čijoj je preambuli navedeno da „da dete treba da bude u potpunosti pripremljeno da živi samostalno u društvu i da bude vaspitano u duhu ideala proklamovanih u Povelji Ujedinjenih nacija, a posebno u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti“ (vidi, takođe član 23, st. 1, član 28, st. 2, član 37, član 39 i član 40, st. 1);

- Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka (član 19, st. 2 i član 24, st. 5, t. c) (koju je Belgija ratifikovala);

- Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom (koju je Belgija ratifikovala), u čijoj se preambuli navodi da „diskriminacija protiv bilo koje osobe po osnovu invaliditeta predstavlja povredu urođenog dostojanstva i vrednosti ljudskog bića“, a čiji ciljevi obuhvataju unapređenje poštovanja „urođenog dostojanstva“ osoba sa invaliditetom (član 1), što predstavlja i jedno od njenih opštih načela (član 3 (a)) (vidi, takođe, član 8(a), član 16. st. 4, član 24, st. 1 i član 25);

- Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima o ukidanju smrtne kazne od 15. decembra 1989. godine (koji je Belgija ratifikovala), u čijoj se preambuli izražava uverenje da „ukidanje smrtne kazne doprinosi povećanju ljudskog dostojanstva i progresivnom razvoju ljudskih prava“;

- Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o postupku podnošenja predavki od 19. decembra 2011. godine (koji je Belgija

ratifikovala), u čijoj se preambuli reafirmiše „status deteta kao subjekta prava i ljudskog bića sa dostojanstvom i razvojnim potencijalima“;

- Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima od 10. decembra 2008. godine (koji je Belgija ratifikovala) i Fakultativni protokol uz Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena od 6. oktobra 1999. godine (koji je Belgija ratifikovala).

47. Pojam dostojanstva se pominje i u nekoliko regionalnih tekstova i instrumenata ljudskih prava, uključujući:

- Američku konvenciju o ljudskim pravima od 22. novembra 1969. godine (član 5, st. 2, član 6, st. 2, i član 11, st. 1);

- Helsinški Završni akt Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji od 1. avgusta 1975, kojim je predviđeno da će države „unapređivati i ohrabrivati delotvorno uživanje građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih, kulturnih i ostalih prava i sloboda, koja sva proizlaze iz urođenog dostojanstva ljudske ličnosti i preko su potrebna za njen slobodan i potpun razvoj“ (Načelo VII);

- Afričku povelju o ljudskim pravima i pravima naroda od 28. juna 1981, gde je u članu 5 propisano da „svaki pojedinac ima pravo na poštovanje dostojanstva prirođenog ljudskom biću i na priznanje njegovog pravnog statusa“;

- Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primene biologije i medicine od 4. aprila 1997. godine (koju Belgija nije potpisala), u čijoj se preambuli, između ostalog, reafirmiše potreba „da se ljudsko biće poštuje kao individua i kao pripadnik ljudske vrste“, te priznaje „značaj obezbeđivanja [njegovog] dostojanstva“;

- Povelju o osnovnim pravima Evropske unije od 7. decembra 2000, u čijoj se preambuli potvrđuje da se Evropska unija „[S]vesna svog duhovnog i moralnog nasleđa ... temelji na nedeljivim, univerzalnim vrednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti“ dok je u članu 1 propisano da je „ljudsko dostojanstvo neotuđivo [i] mora biti poštovano i zaštićeno“ (vidi, takođe, član 31 o „Poštenim i pravičnim uslovima rada“);

- Protokol br. 13 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima o ukidanju smrtne kazne u svim okolnostima od 3. maja 2002. godine (koji je Belgija ratifikovala) a u čijoj se preambuli ističe da je ukidanje smrtne kazne od suštinske važnosti za zaštitu prava svakog pojedinca na život i za potpuno priznanje „urođenog dostojanstva svih ljudskih bića“;

- Konvenciju Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim bićima od 16. maja 2005. godine (koju je Belgija ratifikovala) a u čijoj se preambuli ističe da „trgovina ljudskim bićima predstavlja kršenje ljudskih prava i povredu dostojanstva i integriteta čoveka“ (vidi takođe članove 6 i 16).

B. Dokumenta Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

48. Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (u daljem tekstu: CPT) je u dokumentu naslovljenom „Standardi CPT-a“ (CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015), naveo sledeće:

„... 97. Imajući u vidu svoj preventivni mandat, za CPT je tokom poseta prioritet da utvrdi da li su maloletnici lišeni slobode bili podvrgnuti zlostavljanju. Nažalost, namerno zlostavljanje maloletnika od strane lica koje sprovode zakon uopšte nije iskorenjeno i nastavlja da daje povoda za ozbiljnu zabrinutost u određenom broju evropskih zemalja. Delegacije CPT-a i dalje primaju ubedljive navode o zlostavljanju pritvorenih maloletnika. Ti navodi često se odnose na udarce nogom, šamare, udarce pesnicom ili udarce palicama u vreme hapšenja (čak i nakon što je dotični maloletnik obuzdan), tokom prevoza ili naknadnog ispitivanja u ustanovama organa koji sprovode zakon. Takođe, nije neuobičajeno da maloletnici postanu žrtve pretnji ili verbalnog zlostavljanja (uključujući pretnje i verbalno zlostavljanje rasističke prirode), dok se nalaze u rukama organa koji sprovode zakon.

...

126. ... U jednom broju [zatvora za maloletnike] koje je posetio CPT nije bilo neuobičajeno da osoblje primenjuje takozvane „pedagoške šamare“ ili druge oblike fizičkog kažnjavanja prema maloletnicima zbog lošeg ponašanja. U tom smislu, CPT podseća da je vrlo verovatno da telesno kažnjavanje može dosegnuti zlostavljanje i da mora biti strogo zabranjeno. ...“

CPT je takođe izneo sledeću konstataciju, u Devetom opštem izveštaju o svojim aktivnostima (CPT/Inf (99) 12), od 30. avgusta 1999. godine:

„... 24. Delegacijama CPT-a je u brojnim drugim ustanovama koje su posetile [a u kojima se nalaze maloletnici lišeni slobode] rečeno da nije neuobičajeno da osoblje povremeno primenjuje „pedagoški šamar“ prema maloletnicima zbog lošeg ponašanja. Komitet smatra da u interesu sprečavanja zlostavljanja svi oblici fizičkog kažnjavanja moraju biti kako formalno zabranjeni tako i izbegavani u praksi. Prema lišenima slobode koji se loše ponašaju treba postupati isključivo u skladu sa propisanim disciplinskim postupkom. ...“

49. CPT je u svom izveštaju belgijskoj Vladi o poseti Belgiji od 18. do 27. aprila 2005. godine (CPT/Inf (2006) 15; 20. april 2006), između ostalog, naveo:

„... 11. Na osnovu svih informacija dobijenih tokom posete, CPT je došao do zaključka – kao i nakon svoje prve tri posete Belgiji – da se ne može reći da ne postoji rizik da će pojedinca tokom lišenja slobode zlostavljati lica koja sprovode zakon. Shodno tome, CPT preporučuje da belgijski organi nastave budno da motre situaciju u ovoj oblasti i da ulažu posebne napore u slučaju maloletnika lišenih slobode.

CPT pored toga preporučuje da se lica koja sprovode zakon redovno podsećaju da je svaki oblik zlostavljanja lica lišenih slobode – uključujući uvrede – neprihvatljiv, da će sve informacije o navodnom zlostavljanju biti valjano istražene i da će svako odgovoran za takvo ponašanje biti strogo kažnjen.

12. Konkretnije, CPT je u vezi sa navodima o zlostavljanju osumnjičenog tokom njegovog hapšenja od strane lica koja sprovode zakon u više navrata konstatovao da ovaj proces povremeno predstavlja težak i opasan zadatak, naročito kada se lice o kom je reč opire hapšenju ili lica koja sprovode zakon imaju osnova da veruju da to lice predstavlja neposrednu pretnju. Međutim, primena sile tokom hapšenja mora biti zaista neophodna; pored toga, nikada ne može postojati bilo kakvo opravdanje za udaranje uhapšenih lica pošto su obuzdana. ...“

U izveštaju CPT-a o poseti Belgiji od 28. septembra do 7. oktobra 2009. godine (CPT/Inf (2010) 24; 23. jul 2010) nalazi se, konkretno, i ovaj pasus:

„... 13. Delegacija CPT je tokom svojih poseta policijskim stanicama sreala samo nekoliko ljudi lišenih slobode. Međutim, ona je tokom svojih poseta zatvorima sreala veliki broj ljudi koji su se nedavno nalazili u policijskom pritvoru.

Većina lišenih slobode koji su razgovarali sa delegacijom nisu prijavili nijedan slučaj namernog fizičkog zlostavljanja tokom vremena koje su proveli u policijskom pritvoru. Delegacija je, međutim, čula određen broj tvrdnji o preteranoj upotrebi sile (poput udaraca nanetih licu nakon što je obuzdano, ili isuviše stegnutih lisica) tokom hapšenja (naročito u Briselu, i mestima Šarlroa i Marsinel). Kao što je CPT često potvrđivao, hapšenje osumnjičenog nesumnjivo povremeno predstavlja težak i opasan zadatak, naročito kada se lice o kom je reč opire hapšenju ili lica koja sprovode zakon imaju osnova da veruju da to lice predstavlja neposrednu pretnju. Bez obzira na to, CPT preporučuje da se policajci podsećaju da prilikom hapšenja moraju da primenjuju silu samo kada je to zaista neophodno; pored toga, nikada ne može postojati bilo kakvo opravdanje za udaranje uhapšenih lica pošto su obuzdana. ...“

C. Evropski kodeks policijske etike

50. Komitet ministara je u svojoj Preporuci Rec(2001)10 o Evropskom kodeksu policijske etike, usvojenoj 19. septembra 2001, izrazio uverenje da je „poverenje javnosti u policiju blisko povezano sa njenim stavom i ponašanjem prema javnosti, posebno njenim poštovanjem ljudskog dostojanstva i osnovnih prava i sloboda pojedinca zajemčenih, naročito, Evropskom konvencijom za ljudska prava“. Preporučio je vladama država članica da se u svom domaćem zakonodavstvu, praksi i kodeksima ponašanja policije rukovode načelima propisanim u Evropskom kodeksu policijske etike u prilogu ove Preporuke, radi njihovog postupnog sprovođenja i obezbeđivanja najšireg mogućeg upoznavanja sa ovim tekstom.

51. U kodeksu se, konkretno, navodi da je jedan od osnovnih ciljeva policije da štiti i poštuje osnovna prava i slobode pojedinca zajemčene naročito Konvencijom (stav 1). U odeljku pod nazivom „Smernice za postupanje/intervenciju policije“ propisano je da „policija ne vrši, ne izaziva i ne toleriše nikakav čin mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ni pod kojim okolnostima“ (stav 36) i da „može primeniti silu samo kada je to zaista neophodno i samo u meri neophodnoj za postizanje legitimnog cilja“ (stav 37). Pored toga, „[ona] uvek ima na umu osnovna prava svih,“ (stav 43) a „pripadnici policije postupaju sa

integritetom i poštovanjem prema javnosti i sa posebnim obzirom prema položaju pojedinaca koji pripadaju posebno osjetljivim grupama“ (stav 44).

D. Osetljivost maloletnika

52. U preambuli Međunarodne konvencije o pravima deteta (pri čemu je „dete“ u članu 1 definisano kao „svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiče ranije“), od 20. novembra 1989. godine (koju je Belgija ratifikovala), pominju se navedene deklaracije i ističe da je potreba pružanja posebne zaštite detetu priznata u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (naročito članovima 23 i 24), Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (naročito članu 10) i u relevantnim aktima i instrumentima specijalizovanih institucija i međunarodnih organizacija koje se brinu o dobrobiti dece.

53. Nekoliko kasnije usvojenih međunarodnih i regionalnih akata zasnovano je na prihvatanju potrebe da se vodi računa o osjetljivosti maloletnika. Na primer, u preambuli Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja, usvojene 25. oktobra 2007. godine (koju je Belgija ratifikovala), navodi se da „svako dete ima pravo na mere zaštite koje iziskuje njegov status maloletnika, a koje preduzimaju njegova porodica, društvo i država“, pri čemu je dete definisano kao „svako lice mlađe od 18 godina“ (član 3(a)). Možemo se takođe pozvati i na Preporuku Rec(2008)11 o evropskim pravilima vezanim za maloletne učinioce krivičnih dela kojima su izrečene sankcije ili mere i Preporuku Rec(2009)10 o integriranim nacionalnim strategijama za zaštitu dece od nasilja, koje je Komitet ministara Saveta Evrope usvojio 5. novembra 2008, odnosno 18. novembra 2009. godine. U potonjem instrumentu se ističe „da osjetljivost i ugroženost dece i zavisnost njihovog rasta i razvoja od odraslih iziskuju veća ulaganja u sprečavanje nasilja i zaštitu dece od strane porodice, društva i države“; u prvoj preporuci se ističe posebna ugroženost maloletnika lišenih slobode (Prilog uz Preporuku, st. 52.1). CPT je nedavno istakao posebnu osjetljivost maloletnika u kontekstu pritvora (24. opšti izveštaj CPT, 2013-2014, januar 2015, maloletnici lišeni slobode u skladu sa krivičnim zakonodavstvom, stavovi 3, 98 i 99).

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

54. Podnosioci predstavke su tvrdili da su ih policijski službenici ošamarili dok su se nalazili u policijskoj stanici Sen-Žos-ten-Nod. Tvrdili su da su žrtve ponižavajućeg postupanja. Pored toga su se žalili da je istraga po njihovim prijavama bila nedelotvorna, nepotpuna, pristrasna i isuviše duga. Pozvali su se na član 3, član 6, st. 1 i član 13 Konvencije. Shodno članu 3:

„Niko ne sme biti podvrgnut mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

55. Veće je ponovilo da je Sud taj koji ima krajnju reč u pogledu pravne karakterizacije činjenica u predmetu i utvrdilo da se ove pritužbe odnose na istu stvar, te je zaključilo da je primereno da navode podnosilaca predstavke razmatra samo u pogledu člana 3 Konvencije. Veliko veće se slaže sa ovim pristupom. Stoga će predmetu pristupiti na isti način.

A. Presuda Veća

56. Veće se u svojoj presudi pozvalo na načela koja proizlaze iz prakse Suda vezane za član 3 Konvencije. Naročito se pozvalo na načelo da, kada vlasti imaju u potpunosti ili velikim delom ekskluzivna saznanja o događajima o kojima je reč, kao u slučaju lica pod njihovom kontrolom u pritvoru, postoje snažne činjenične pretpostavke u pogledu povreda do kojih dolazi tokom tog lišenja slobode. Tada je na Državi da pruži zadovoljavajuće i uverljivo objašnjenje tako što će predočiti dokaze kojima se utvrđuju činjenice koje izazivaju sumnju u verziju događaja koju je iznela žrtva. Veće se takođe pozvalo na načelo da se svakim pribegavanjem fizičkoj sili koja nije zaista neophodna usled ponašanja lica koje je lišeno slobode, ili, opšte uzev, koje ima posla sa licima koja sprovode zakon, umanjuje ljudsko dostojanstvo, te da ona u načelu predstavlja povredu prava iz člana 3 Konvencije. Pored toga, pozvalo se na načelo da zlostavljanje mora dostići minimalni nivo surovosti da bi potpadalo pod polje primene člana 3. Pored toga, neki oblici nasilja, premda mogu biti osuđeni iz moralnih razloga, kao i veoma široko po domaćem pravu Država ugovornica, ne potpadaju pod član 3. Veće je zatim konstatovalo da je Država poricala činjenicu da su policajci ošamarili podnosiocima predstavke i da je tvrdila da u predloženim lekarskim uverenjima nije utvrđeno da su ustanovljene povrede izazvane tim šamarima. Ipak je utvrdilo da nema smisla da odlučuje o istinitosti ili neistinitosti navoda podnosilaca predstavke, smatrajući da, čak i pod pretpostavkom da su dokazani, postupci na koje se podnosioci predstavke žale u okolnostima predmeta ne bi

predstavljali postupanje suprotno članu 3 Konvencije. Sud je doneo sledeći zaključak (stav 51):

„Čak i pod pretpostavkom da je došlo do šamaranja, u oba slučaja se radilo o izolovanom šamaru koji je policajac, ogorčen neučtivim ili provokativnim ponašanjem podnosioca predstavke, mahinalno opalio, bez namere da ih primora na priznanje. Štaviše, očigledno je postojala napeta atmosfera između članova porodice podnosioca predstavke i policajaca u njihovom susedstvu. U tim okolnostima, iako je jedan podnosilac predstavke u to vreme bio samo 17 godina star i premda je razumljivo da podnosioci predstavke osećaju duboku ozlojeđenost, ako su se događaji zaista odvijali onako kako su ih oni opisali, Sud ne može da prenebregne činjenicu da su ovo bili pojedinačni događaji u situaciji obeleženoj nervozom i napetošću i da nisu imali nikakve ozbiljne ili dugoročne posledice. Veće zauzima stav da se ne može smatrati da ova vrsta postupaka, premda neprihvatljiva, proizvodi dovoljan stepen poniženja ili omalovažavanja da bi se utvrdila povreda člana 3 Konvencije. Drugim rečima, u ovom predmetu u svakom slučaju nije dosegnut pomenuti nivo surovosti da bi se postavilo pitanje povrede bilo materijalnog bilo procesnog aspekta ove odredbe.“

B. Napomene strana u postupku pred Velikim većem

1. Podnosioci predstavke

57. U pogledu materijalnog aspekta člana 3, podnosioci predstavke su se žalili da je Veće odstupilo od načela koje je utvrdilo Veliko veće. Tvrdili su da Veće nije primenilo pretpostavke uzročnosti i surovosti u slučajevima nasilja prema licima lišenim slobode ili pod kontrolom policije. U takvim slučajevima postoji pretpostavka uzročne veze između tragova udaraca i njihove pripisivosti policiji, koja može biti opovrgnuta razumnim objašnjenjima navodnih izvršilaca. Ako to nije slučaj, u igru ulazi druga pretpostavka koja važi kada je žrtva lišena slobode: pošto se primenom fizičke sile po prirodi stvari narušava ljudsko dostojanstvo, smatra se da je svaki takav postupak ozbiljan i suprotan članu 3, iako navodni izvršilac može tu pretpostavku opovrgavati tvrdeći da je primena sile bila zaista neophodna, imajući u vidu ponašanje žrtve. Podnosioci predstavke su tvrdili da Sud može da ispituje surovost postupka samo „supsidijarno“ i da odlučuje treba li ga okvalifikovati kao „mučenje“ ili kao „nečovečno ili ponižavajuće postupanje“.

58. Podnosioci predstavke su istakli da lekarska uverenja sačinjena ubrzo posle vremena u kojem su se odvijali incidenti o kojima je ovde reč pokazuju da su se na njima, nakon što su napustili policijsku stanicu, nalazili tragovi udaraca. Iz toga su izveli zaključak da pretpostavka uzročnosti važi i konstatovali da Država, kao i policijske službe na nacionalnom nivou, nisu pružile nikakva objašnjenja kojima bi mogli da opovrgnu tu pretpostavku, ograničivši se na poricanje da je bilo ko ošamaren. Pored toga, primena sile protiv njih nije bila ni nužna ni srazmerna. Podnosioci predstavke su istakli da na policajcima koji su ih ošamarili nije bilo nikakvih tragova udaraca, da oni lično nisu pružali

nikakav aktivni fizički otpor, da policija i belgijska država – koje su uvek poricale šamaranje podnosilaca predstavke – nisu bile u stanju da utvrde da su šamari bili neophodni i da treba uzeti u obzir kontekst policijskog nasilja u Belgiji. Štaviše, atmosfera nervoze i nepoštovanja i sukob između policije u susedstvu i porodice Bujid nisu bili dovoljni da se utvrdi da je primena sile bila potrebna. Prvi podnosilac predstavke je dodao da je provera njegovog identiteta, zbog koje ga je policija zaustavila, bila neopravdana, da su razlozi za proveru bili nejasni, da mu je tokom incidenta pocepana jakna, da je bio mnogo slabije konstitucije od policajca koji ga je ošamario, da je u to vreme bio maloletan, da je šamar kod njega izazvao stanje šoka, da su njegova osećanja straha i stresa produbljena činjenicom da mu je četiri godine ranije već bila pukla bubna opna usled udarca koji je zadobio od policajca, i da se suočavao sa mukom i korporatističkim duhom policije. Drugi podnosilac predstavke je dodao da je sedeo i da nije predstavljao nikakvu neposrednu opasnost kada je ošamaren.

59. Podnosioci predstavke su tvrdili da je policijsko nasilje aktuelno pitanje u Belgiji: štampa je izvestila o brojnim takvim slučajevima, a Stalni odbor za nadzor nad policijskim službama (Odbor P) je u godišnjem izveštaju o radu za 2012. godinu ukazao na povećanje broja prijava policijskog nasilja (468 tokom 2010. godine i 576 tokom 2012. godine). Pored toga, CPT je u svom izveštaju o poseti Belgiji od 18. do 27. aprila 2005. istakao „da se ne može reći da ne postoji rizik da će pojedinca tokom lišenja slobode zlostavljati lica koja sprovode zakon“ (20. april 2006, CPT/Inf(2006)15, st. 11). Štaviše, Komitet Ujedinjenih nacija protiv mučenja i nečovečnog i ponižavajućeg postupanja je u svojim zaključnim komentarima o trećem periodičnom izveštaju Belgije sa zabrinutošću primio k znanju stalne tvrdnje o nezakonitoj primeni nasilja od strane lica koja sprovode zakon i preporučio sprovođenje „temeljnih, nezavisnih i nepristrasnih“ istraga (28. oktobar – 22. novembar 2013, CAT/C/BEL/CO/3, st. 13). Podnosioci predstavke su tvrdili da se na internet stranici opservatorije policijskog nasilja koju je postavio odsek na francuskom jeziku Belgijske lige za ljudska prava (OBSPOL) svake nedelje objavljuju po četiri prijave policijskog nasilja. Takođe su stekli utisak da policajci sistematski podnose prijave čim se protiv njih podnese prijava i da se izricanje presude čak i u onim predmetima koji završe pred sudom odlaže češće nego kada su u pitanju obični građani. To je opštu javnost navelo na zaključak da postoji klima nekažnjivosti, a mnoge žrtve nisu voljne da podnose prijave.

60. Podnosioci predstavke su u pogledu procesnog aspekta člana 3 tvrdili da istraga koja je sprovedena o njihovom predmetu ne zadovoljava zahteve ustanovljene u praksi Suda.

61. Prvo, tvrdili su da je istraga najviše bila zasnovana na posmatranju ponašanja porodice, koje se oslanjalo na evidenciju koju je pripremila policijska stanica u kojoj su bili raspoređeni policajci na koje su se

podnosioci predstavke žalili. Činjenica da se u sumarnom izveštaju detaljno govori o prijavama koje su članovi njihove porodice podneli protiv policajaca iz ove stanice i da je u njemu rečeno da po njima uopšte nije postupano, ali da on ne sadrži nikakve informacije o izveštajima koje su policajci sačinili o članovima njihove porodice – a u većini tih slučajeva ili nisu postojali nikakvi spisi ili je postupak obustavljen – pokazuje da je istraga sprovedena u cilju oslobađanja policajaca od odgovornosti. Podnosioci predstavke su pored toga napomenuli da u istrazi uopšte nisu rasvetljene okolnosti pod kojim je policija intervenisala.

62. Drugo, tvrdili su da je istraga bila ozbiljno manjkava; suprotno nalozima istražnog sudije, istražitelji ni u jednoj fazi nisu razgovarali sa podnosiocima predstavke; spisi predmeta o incidentu u kojem je ogreban automobil policajca te policijske stanice 1999. nisu u celosti pripojeni spisima predmeta; i, istražni sudija nije obavešten o radnjama preduzetim u vezi sa raznim predmetima pokrenutim protiv članova porodice Bujid (neki od predmeta pomenuti u sumarnom izveštaju zapravo nisu postojali ili su u stvari bili predmeti u kojima su oni tvrdili da su žrtve). Podnosioci predstavke su istakli da su, kada su uočili ove nedostatke, istražnom sudiji podneli zahtev za sprovođenje dodatnih dvadeset istražnih radnji, od čega su samo dve prihvaćene: uvrščivanje elektronske poruke u spise predmeta i saslušanje policajca koga je prvi podnosilac predstavke navodno uvredio 8. decembra 2003. godine (štaviše, podnosiocima predstavke nije omogućen pristup ovim dokazima).

63. Treće, nisu poštovane pravne odredbe o saslušanju maloletnih žrtava krivičnog dela (pozvali su se na članove 91 *bis* i 92 Zakonika o krivičnom postupku, koji tim licima dozvoljava da njihovom saslušanju u sudu prisustvuje punoletno lice, te dozvoljava snimanje saslušanja).

64. Četvrto, istražni sudija je po sopstvenom nahođenju mogao da zatraži sprovođenje sledećih dodatnih istražnih radnji: saslušanje prijatelja prvog podnosioca predstavke u čijem se društvu nalazio kada je ovaj zaustavljen i ispitivan; uvrščivanje snimaka kamera tokom ulaska i izlaska iz policijske stanice u spise predmeta; traženje mišljenja drugog lekara; i, organizovanje ličnog suočavanja.

65. Podnosioci predstavke su stoga tvrdili da su istražni organi na osnovu nedelotvorne istrage, sprovedene u cilju oslobađanja policajaca o kojima je reč, odlučili da do ovih dela nije ni došlo te da nema osnova za njihovo gonjenje.

2. *Država*

66. Država se složila sa analizom podnosilaca predstavke da postoji pretpostavka uzročne veze između tragova povreda i pripisivosti povrede policiji ako se neko lice u dato vreme nalazi u policijskom pritvoru, i da se ta pretpostavka može opovrgnuti razumnim objašnjenjem. Takođe je prihvatila da se pretpostavlja da je čin o kojem je reč ozbiljan kada je lice o

kom je reč u pritvoru, u kom slučaju Sud *de facto* prihvata da je narušeno dostojanstvo tog lica, premda se ta pretpostavka može opovrgnuti dokazivanjem da je primena sile bila zaista neophodna s obzirom na ponašanje žrtve. Država je istakla da nikada nije nameravala da prenebregne te pretpostavke, ali da smatra legitimnim da ne dovodi u pitanje tvrdnje policajaca ako u temeljnoj, podrobnoj istrazi sprovedenoj u ovom predmetu nije otkriveno ništa što bi razumno moglo da omogući osporavanje tih tvrdnji.

67. Država je zauzela stav da sudski organi moraju da pomire pretpostavku uzročnosti sa podjednako fundamentalnim načelom pretpostavke nevinosti impliciranih službenih lica: sudski organi ne mogu da odstupe od načela da optuženo lice mogu osuditi samo kada su, van razumne sumnje, sigurni da je izvršilo radnje koje predstavljaju ponižavajuće postupanje prema podnosiocu prijave.

68. Država je istakla da u ovom predmetu, iako su podnosioci predstavke priložili lekarska uverenja kojima se potvrđuju povrede koje bi mogle biti kompatibilne sa događajima na koje se žale, isključivo izjave podnosilaca predstavke sugerišu da te povrede predstavljaju posledicu šamara i da su obojici podnosilaca predstavke šamare opalili policajci. Pored toga, policajci o kojima je reč su uvek odlučno poricali da su izvršili ta dela, a nikakvi dokazi prikupljeni tokom istrage ne opovrgavaju njihove izjave. Država je takođe napomenula da su članovi porodice Bujid podneli još nekoliko prijava protiv policajaca iz njihove lokalne policijske stanice, a svaki put nakon konfrontacije sa policijom, pošto ih je ona zaustavila i ispitivala. Zaključila je da je s obzirom na ponašanje porodice Bujid zamislivo da su prijave podnosilaca predstavke imale za cilj da diskredituju policajce o kojima je reč iako nije nanet nijedan udarac. Država je na raspravi pomenula hipotezu da su podnosioci predstavke sami sebe ošamarili kako bi mogli da podnesu prijave protiv svoje opštinske policije, sa kojom godinama imaju teškoće. Po mišljenju Države, tenzije su bile tolike da takav ishod nije nezamisliv.

69. Stoga u ovom predmetu postoji „više od razumne sumnje da su činjenice na koje se ukazuje dokazane“.

70. Država je tvrdila da ova potonja izjava nije u suprotnosti sa načelom po kojem se svakim pribegavanjem fizičkoj sili koja nije zaista neophodna usled ponašanja lica koje je lišeno slobode, ili koje ima posla sa licima koja sprovode zakon, umanjuje ljudsko dostojanstvo, te da ona u načelu predstavlja povredu prava iz člana 3. Konvencije.

71. Država je takođe tvrdila da su podnosioci predstavke imali pristupa delotvornoj zvaničnoj istrazi u kojoj su analizirani svi raspoloživi podaci u smislu izveštaja, evidencije i svedočenja. Dodala je, međutim, da u istrazi nije utvrđeno da su se događaji koje podnosioci predstavke navode zaista dogodili, te da, prema tome, nije mogao da bude identifikovan jedan ili više učinilaca.

72. Konačno, Država je navela da ne može da prihvati da ovaj predmet posluži kao standard u borbi protiv policijskog nasilja, s obzirom na to da činjenice nisu utvrđene van razumne sumnje.

B. Napomene intervenijenata

1. Centar za ljudska prava Univerziteta u Gentu

73. Ovaj intervenijent je konstatovao da je prilikom zaključivanja da prag surovosti iz člana 3 nije dosegnut Veće uzelo u obzir navodno neučtivo ili provokativno ponašanje podnosilaca predstavke, napetu atmosferu koja je vladala između članova porodica podnosilaca predstavke i njihovih lokalnih policajaca, kao i činjenicu da šamari nisu imali za cilj iznuđivanje priznanja i da su predstavljali izolovana dela bez ikakvih teških ili dugoročnih posledica. Smatrao je da su prva tri od ova četiri faktora nebitna u svetlu prakse Suda. Premda je četvrti faktor smatrao valjanim, tvrdio je da postoji jedan kriterijum kojem se mora pridati veliki značaj prilikom utvrđivanja da li je, kad je u pitanju delo učinjeno protiv lica kog je policija lišila slobode, dosegnut prag surovosti, a to je konkretno činjenica da su policajci zloupotrebljavali svoja ovlašćenja u odnosu na lica koja su se u potpunosti nalazila pod njihovom kontrolom. U takvim je slučajevima potrebno sniziti prag surovosti. Pozvavši se na presude u predmetima *Salman protiv Turske* ([Veliko veće], predstavka br. 21986/93, ECHR 2000-VII), *Denis Vasiljev protiv Rusije* [*Denis Vasilyev v. Russia*] (predstavka br. 32704/04, izrečena 17. decembra 2009), i *Valiuliene protiv Litvanije* [*Valiulienė v. Lithuania*] (predstavka br. 33234/07, izrečena 26. marta 2013), ovaj intervenijent je istakao da Sud smatra da se lica u policijskom pritvoru nalaze u ugroženom položaju i da član 3 državama nameće dužnost da štite fizičku dobrobit lica u tom položaju, te da prilikom ocenjivanja da li je prag iz člana 3 dosegnut uzima u obzir osećanja straha i bespomoćnosti žrtve. Ovaj intervenijent je zauzeo stav da se to u još većoj meri odnosi na maloletnike lišene slobode, s obzirom na njihovu naročitu osetljivost. Običan šamar u tom kontekstu može imati ozbiljne psihološke reperkusije koje su u suprotnosti sa zahtevima člana 3, naročito pošto može biti shvaćen kao pretnja žešćim nasiljem u slučaju odbijanja saradnje, pa čak i kao kazna.

74. Ovaj intervenijent je pozvao Sud da uzme u obzir činjenicu da je CPT u svojim izveštajima o Belgiji iz 2006. i 2010. godine predložio da belgijske vlasti podsećaju policajce „da prilikom hapšenja moraju da primenjuju silu samo kada je to zaista neophodno [i da] nikada ne može postojati bilo kakvo opravdanje za udaranje uhapšenih lica pošto su obuzdana“ (CPT/Inf(2010)24 and CPT/Inf(2006)15).

75. Ovaj intervenijent je zatim istakao da je Sud u presudi u predmetu *Davidov i drugi protiv Ukrajine* [*Davydov and Others v. Ukraine*] (predstavke br. 17674/02 i 39081/02, st. 268, od 1. jula 2010) zauzeo stav

da član 3 od države iziskuje da sprovode obuku lica koja sprovode zakon na način kojim će se obezbediti visok nivo njihove kompetentnosti u njihovom profesionalnom ponašanju, kako niko ne bi bio podvrgnut postupanju suprotnom toj odredbi.

76. Konačno, ovaj intervenijent je istakao činjenicu da u Belgiji nije neuobičajeno da policija primenjuje nasilje. Kao i podnosioci predstavke, pozvao se na statističke podatke koje su objavili Odbor P i OBSPOL. Dodao je da je belgijska policija bila umešana u nekoliko slučajeva policijskog nasilja poslednjih godina i da je utvrđeno da u nekim policijskim stanicama u regionu Brisela šamaranje otvorenim dlanom (kako bi ostavilo što manje tragova) predstavlja bukvalno rutinsku pojavu.

2. REDRESS

77. Ovaj intervenijent je naglasio da je u međunarodnom pravu ljudskih prava licima koja sprovode zakon dozvoljeno da koriste fizičku silu samo u meri koja je nužna i srazmerna legitimnom cilju. Pozvao se na član 10 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Opšti komentar br. 20 Komiteta UN za ljudska prava, Kodeks ponašanja za lica koja sprovode zakon, Osnovna načela UN o upotrebi sile i vatrenog oružja od strane lica koja sprovode zakon, Evropski kodeks policijske etike (Komitet ministara, preporuka Rec(2001)10) i Evropska zatvorska pravila (na koje se Sud i CPT pozivaju u svom radu), kao i na Vodič za demokratski rad policije Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju. Iz tih tekstova je izveo sledeća načela: svako ima pravo na to da ne bude podvrgnut mučenju, surovom, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, jer se u Skupu načela UN za zaštitu svih lica u bilo kom obliku pritvora ili zatvora navodi da ove izraze treba tumačiti tako da se odnose na najširu moguću zaštitu od zlostavljanja: prvo treba pokušati nenasilnim sredstvima; silu treba primenjivati samo kad je to zaista neophodno i isključivo u zakonite svrhe sprovođenja zakona; lica koja sprovode zakon ne treba da primenjuju silu u svom postupanju prema licima lišenim slobode, osim kada je to zaista neophodno za očuvanje bezbednosti i reda u okviru institucije ili kada im je ugrožena lična bezbednost; ne treba dozvoljavati nikakve izuzetke ili izgovore za nezakonitu upotrebu sile; upotreba sile uvek treba da bude srazmerna zakonitim ciljevima; silu treba primenjivati uzdržano; šteta i povrede treba da budu svedene na najmanju meru; potrebno je staviti na raspolaganje dijapazon sredstava za primenu različitih stepena sile; sva lica koja sprovode zakon treba da budu obučena za primenu različitih stepena sile i sva službena lica treba da budu obučena za primenu nenasilnih sredstava.

78. Ovaj intervenijent je izjavio da je načelo koje je utvrdio Sud, a po kojem se svakim pribegavanjem fizičkoj sili koja nije zaista neophodna usled ponašanja lica koje je lišeno slobode umanjuje ljudsko dostojanstvo, te da ona u načelu predstavlja povredu prava iz člana 3. Konvencije, takođe

zajemčenog praksom Interameričkog suda za ljudska prava (pozvao se na presudu u predmetu *Loajza Tamajo protiv Perua* ([*Loayza Tamayo v. Peru*], izrečenu 17. septembra 1997, st. 57). Sud je, pored toga, rekao da nema potrebe da se ocenjuje surovost prouzrokovane patnje kako bi se utvrdila povreda člana 3, pošto je već utvrđeno da to nije neophodno (pozvao se na presudu u predmetu *Kinan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Keenan v. the United Kingdom*], predstavka br. 27229/95, st. 113, ECHR 2001-III); kada je takva neophodnost utvrđena, uzimaju se u obzir svi odlučujući faktori, uključujući trajanje postupanja, njegove fizičke i/ili psihičke posledice, a, u nekim slučajevima, i pol, starost i zdravstveno stanje žrtve, kao i njena konkretna osetljivost; i lica lišena slobode su osetljiva jer se nalaze pod apsolutnom kontrolom policije ili zatvorskog osoblja. Ovaj intervenijent je dodao da je španski Vrhovni sud, uzevši ovu osetljivost u obzir, u presudi izrečenoj 2. juna 2010. godine (br. 543/2010) utvrdio da je šamar koji je policajac opalio pritvoreniku bio ponižavajući i omalovažavajući uprkos nepostojanju bilo kakvih vidljivih povreda. Ovaj su pristup takođe usvojili prethodni specijalni izvestilac o unapređenju i zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u borbi protiv terorizma, CPT i Komitet UN za ljudska prava.

79. Ovaj intervenijent je naglasio da su pritvorena deca dvostruko osetljiva, kao što je istakao specijalni izvestilac UN o mučenju i drugom surovom, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Pozvavši se na Pravila UN za zaštitu maloletnika lišenih slobode i na rad Komiteta UN za prava deteta, intervenijent je dodao da je utvrđeno da je primena sile protiv dece zabranjena, osim radi ostvarenja veoma ograničenog broja ciljeva. To se odnosi na sve oblike nasilja, uključujući i nasilje koje nije fizičkog karaktera ili namerno, koliko god ti oblici česti ili teški bili, čak i kada nisi motivisani namerom da se dete povredi. Kao što je to učinio i CPT u svom devetom opštem izveštaju, osudio je naročito „pedagošku primenu sile“ (posebno „pedagoške šamare“), koja je obuhvatala upotrebu sile zbog odbijanja saradnje ili nedoličnog ponašanja, dok je CPT takođe primetio da policijske stanice predstavljaju mesta gde se mladi ljudi suočavaju sa najvećom opasnošću od namernog zlostavljanja.

80. Konačno, intervenijent je istakao da nacionalni pravni sistemi odražavaju međunarodne i regionalne standarde. Zabrana primene sile, osim kada je zaista neophodna, zajemčena je i u Ujedinjenom Kraljevstvu, Švedskoj, Australiji, Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama.

C. Ocena Suda

1. Materijalni aspekt pritužbe

(a) Opšta načela

81. Članom 3 Konvencije zajemčena je jedna od najosnovnijih vrednosti demokratskih društava (vidi, među ostalim presudama, presude Velikog veća u predmetu *Selmuni protiv Francuske* [*Selmouni v. France*], predstavka br. 25803/94, st. 95, ECHR 1999-V; *Labita protiv Italije*, predstavka br. 26772/95, st. 119, ECHR 2000-IV; *Gefgen protiv Nemačke* [*Gäfgen v. Germany*], predstavka br. 22978/05, st. 87, ECHR 2010; *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, predstavka br. 39630/09, st. 195, ECHR 2012; i *Mokanu i drugi protiv Rumunije* [*Mocanu and Others v. Romania*], predstavke br. 10865/09, 45886/07 i 32431/08, st. 315, ECHR 2014 (izvodi)). Zaista, zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja predstavlja civilizacijsku vrednost koja je blisko povezana sa poštovanjem ljudskog dostojanstva.

Za razliku od većine materijalnih klauzula Konvencije, u članu 3 ne postoji mogućnost za izuzetke, a odstupanje od njega shodno članu 15, st. 2 nije dozvoljeno čak ni u slučaju javne opasnosti koja pretila opstanku nacije (ibid). Konvencijom su mučenje i nečovečno i ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje zabranjeni čak i u najtežim okolnostima, poput borbe protiv terorizma i organizovanog kriminala, bez obzira na ponašanje lica o kojem je reč (vidi, među ostalim presudama, presudu u predmetu *Čahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Chahal v. the United Kingdom*], od 15. novembra 1996, st. 79, *Izveštaji o presudama i odlukama 1996-V*; i presude u navedenim predmetima *Labita*, *Gefgen* i *El-Masri*; vidi, takođe, presudu Velikog veća u predmetu *Gruzija protiv Rusije (I)*, predstavka br. 13255/07, st. 192, ECHR 2014 (izvodi); i presudu Velikog veća u predmetu *Svinarenko i Sljadnev protiv Rusije* [*Svinarenko and Slyadnev v. Russia*], predstavke br. 32541/08 i 43441/08, st. 113, ECHR 2014 (izvodi)).

82. Tvrdnje o zlostavljanju suprotnom članu 3 moraju biti potkrepljene odgovarajućim dokazima. Sud prilikom ocene ovih dokaza usvaja standard dokazivanja „van razumne sumnje“, ali dodaje da ti dokazi mogu proisticati iz koegzistencije dovoljno jakih, jasnih i saglasnih zaključaka ili sličnih nespornih činjeničnih pretpostavki (vidi, među ostalim presudama, presudu u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 18. januara 1978, st. 161 *in fine*, Serija A br. 25; st. 121 presude u navedenom predmetu *Labita*; st. 67 presude Velikog veća u predmetu *Džaloh protiv Nemačke* [*Jalloh v. Germany*], predstavka br. 54810/00, ECHR 2006-IX; st. 117 presude Velikog veća u predmetu *Ramires Sančes protiv Francuske* [*Ramirez Sanchez v. France*], predstavka br. 59450/00, ECHR 2006-IX; i st. 92 presude u navedenom predmetu *Gefgen*).

83. Sud je u pogledu ovog potonjeg pitanja objasnio da, kada vlasti imaju u potpunosti ili velikim delom ekskluzivna saznanja o događajima o kojima je reč, kao u slučaju lica pod njihovom kontrolom u pritvoru, postoje snažne činjenične pretpostavke u pogledu povreda do kojih dolazi tokom tog lišenja slobode. Tada je na Državi teret dokazivanja, te je na njoj da pruži zadovoljavajuće i uverljivo objašnjenje tako što će predočiti dokaze kojima se utvrđuju činjenice koje izazivaju sumnju u verziju događaja žrtve (vidi st. 100 presude u navedenom predmetu *Salman*; st. 38 presude u predmetu *Rivas protiv Francuske*, predstavka br. 59584/00, od 1. aprila 2004; i, među ostalim presudama, st. 54 presude u predmetu *Turan Çakır protiv Belgije* [*Turan Çakır v. Belgium*], predstavka br. 44256/06, st. 54, od 10. marta 2009; *Mete i drugi protiv Turske*, predstavka br. 294/08, st. 112, od 4. oktobra 2012; st. 92 navedene presude u predmetu *Gefgen*; i st. 152 navedene presude u predmetu *El-Masri*). U odsustvu takvog objašnjenja, Sud može izvesti zaključke koji mogu biti nepovoljni po Državu (vidi, među ostalim presudama, st. 152 navedene presude u predmetu *El-Masri*). To se opravdava činjenicom da se lica u pritvoru nalaze u osetljivom položaju i da vlasti imaju dužnost da ih štite (vidi, među ostalim presudama, st. 99 navedene presude u predmetu *Salman*).

84. Veće je u ovom predmetu utvrdilo da isto načelo važi u kontekstu provere identiteta u policijskoj stanici (kao u slučaju prvog podnosioca predstavke) ili pukog saslušanja u takvim prostorijama (kao u slučaju drugog podnosioca predstavke). Veliko veće se slaže i naglašava da načelo izneto u stavu 83 gore u tekstu važi u svim slučajevima kada se neko lice nalazi pod kontrolom policije ili sličnog organa.

85. Sud je, takođe, u (st. 155 navedene presude) u predmetu *El-Masri* istakao da, iako priznaje da mora s oprezom preuzimati ulogu prvostepenog suda koji utvrđuje činjenice kada je to neizbežno zbog okolnosti određenog predmeta (vidi odluku u predmetu *Meker protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*McKerr v. the United Kingdom*], predstavka br. 28883/95, 4. april 2000), mora da sprovodi „posebno temeljno ispitivanje“ tvrdnji o kršenju člana 3 Konvencije (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Ribič protiv Austrije* [*Ribitsch v. Austria*], od 4. decembra 1995, st. 32, Serija A predstavka br. 336; i presudu u predmetu *Georgi Bikov protiv Rusije* [*Georgiy Bykov v. Russia*], predstavka br. 24271/03, st. 51, od 14. oktobra 2010), čak i kada su već sprovedeni određeni domaći postupci i istrage (vidi *Kobzaru protiv Rumunije* [*Cobzaru v. Romania*], predstavka br. 48254/99, st. 65, od 26. jula 2007). Drugim rečima, Sud je u takvom kontekstu spreman da sprovede temeljno ispitivanje nalaza nacionalnih sudova. Tokom tog ispitivanja može uzeti u obzir kvalitet domaćih postupaka i bilo kakve moguće greške u postupku odlučivanja (vidi st. 83 presude u predmetu *Denisenko i Bogdančikov protiv Rusije* [*Denisenko and Bogdanchikov v. Russia*], predstavka br. 3811/02, od 12. februara 2009).

86. Zlostavljanje mora da dosegne minimalni nivo surovosti da bi potpadalo pod polje primene člana 3. Ocena ovog minimuma zavisi od svih okolnosti predmeta, poput trajanja postupanja, njegovih fizičkih ili psihičkih posledica, a u nekim slučajevima i pola, starosti i zdravstvenog stanja žrtve (vidi, među ostalim presudama, st. 162 presude u navedenom predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*; st. 167 presude u navedenom predmetu *Džaloh*; st. 88 navedene presude u predmetu *Gefgen*; st. 196 presude u navedenom predmetu *El-Masri*; i st. 114 navedene presude u predmetu *Svinarenko i Sljadnjev*). Ostali faktori obuhvataju razlog za zlostavljanje, kao i nameru i motivaciju za njega (upoređi, *inter alia*, sa presudom u predmetu *Aksoj protiv Turske* [*Aksoy v. Turkey*], od 18. decembra 1996, st. 64, *Izveštaji* 1996-VI; *Egmez protiv Kipra*, predstavka br. 30873/96, st. 78, ECHR 2000-XII; i *Krastanov protiv Bugarske*, predstavka br. 50222/99, st. 53, od 30. septembra 2004; vidi, među drugim presudama, i st. 88 presude u navedenom predmetu *Gefgen*; i st. 196 presude u navedenom predmetu *El-Masri*), mada nepostojanje namere da se žrtva ponizi ili omalovaži ne može neizostavno da isključi utvrđivanje povrede člana 3 (vidi, među drugim presudama, st. 71 presude Velikog veća u predmetu *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka br. 24888/94, st. 71, ECHR 1999-IX; i st. 114 presude u navedenom predmetu *Svinarenko i Sljadnjev*). Takođe se mora imati u vidu kontekst u kojem je lice zlostavljano, kao što je atmosfera povišenih tenzija i osećanja (poređi, na primer, sa st. 104 presude u navedenom predmetu *Selmuni*; i st. 78 presude u navedenom predmetu *Egmez*; vidi, takođe, među drugim presudama, i st. 88 presude u navedenom predmetu *Gefgen*).

87. Zlostavljanje koje dosegne taj minimalni nivo surovosti obično podrazumeva stvarne telesne povrede ili intenzivnu fizičku ili psihičku patnju. Međutim, čak i u odsustvu ovih aspekata, postupanje kojim se pojedinac ponižava ili omalovažava, pri čemu se prema njemu ispoljava nepoštovanje ili umanjuje njegovo ljudsko dostojanstvo, ili kada to postupanje kod pojedinca izaziva osećanja straha, teskobe ili inferiornosti koja mogu slomiti njegov moralni i fizički otpor, može biti okarakterisano kao ponižavajuće i takođe potpasti pod zabranu iz člana 3 (vidi, među drugim presudama, *Vasjukov protiv Rusije* [*Vasyukov v. Russia*], predstavka br. 2974/05, st. 59, 5. april 2011; st. 89 presude u navedenom predmetu *Gefgen*; st. 114 presude u navedenom predmetu *Svinarenko i Sljadnjev*; i st. 192 presude u navedenom predmetu *Gruzija protiv Rusije (I)*). Takođe treba istaći da može biti sasvim dovoljno da se žrtva oseća poniženom čak i onda kada drugi u postupanju ne vide ništa ponižavajuće (vidi, među drugim presudama, st. 32 presude u predmetu *Tajrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Tyrer v. the United Kingdom*], od 25. aprila 1978, Serija A no. 26; i st. 220 presude Velikog veća u predmetu *M.S.S. protiv Belgije i Grčke*, predstavka br. 30696/09, ECHR 2011).

88. Pored toga, s obzirom na činjenice predmeta, Sud smatra da je posebno važno da istakne da se svakim pribegavanjem fizičkoj sili koja nije zaista neophodna usled ponašanja lica koje je lišeno slobode, ili, šire, koje ima posla sa licima koja sprovode zakon, umanjuje ljudsko dostojanstvo te da ona u načelu predstavlja povredu prava iz člana 3. Konvencije (vidi, među drugim presudama, st. 38 presude u navedenom predmetu *Ribič*; st. 106 presude u navedenom predmetu *Mete i drugi*; i st. 207 presude u navedenom predmetu *El-Masri*).

89. Reč „dostojanstvo“ se pojavljuje u brojnim međunarodnim i regionalnim tekstovima i instrumentima (vidi stavove 45-47 gore u tekstu). Premda se taj pojam ne pominje u Konvenciji – ali se ipak pojavljuje u preambuli Protokola br. 13 uz Konvenciju o ukidanju smrtne kazne u svim okolnostima – Sud naglašava da je poštovanje ljudskog dostojanstva deo same suštine Konvencije (vidi st. 118 presude u navedenom predmetu *Svinarenko i Sljadnjev*), uz ljudsku slobodu (vidi st. 42 presude u predmetu *C. R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 22. novembra 1995, Serija A br. 335-C; i presudu u predmetu *S. V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva [S.W. v. the United Kingdom]*, od 22. novembra 1995, st. 44, Serija A br. 335-B; vidi takođe, među drugim presudama, presudu u predmetu *Priti protiv Ujedinjenog Kraljevstva [Pretty v. the United Kingdom]*, predstavka br. 2346/02, st. 65, ECHR 2002-III).

90. Štaviše, postoji naročito jaka veza između pojmova „ponižavajućeg“ postupanja ili kažnjavanja u značenju člana 3 Konvencije i poštovanja „dostojanstva“. Evropska komisija za ljudska prava je 1973. godine naglasila da izraz „ponižavajuće postupanje“ u kontekstu člana 3 Konvencije pokazuje da je opšta svrha te odredbe da spreči naročito teško zadiranje u ljudsko dostojanstvo (vidi predmet *Istočnoafrički Azijati protiv Ujedinjenog Kraljevstva [East African Asians v. the United Kingdom]*, predstavke br. 4403/70, 4404/70, 4405/70, 4406/70, 4407/70, 4408/70, 4409/70, 4410/70, 4411/70, 4412/70, 4413/70, 4414/70, 4415/70, 4416/70, 4417/70, 4418/70, 4419/70, 4422/70, 4423/70, 4434/70, 4443/70, 4476/70, 4477/70, 4478/70, 4486/70, 4501/70, 4526/70, 4527/70, 4528/70, 4529/70 i 4530/70, Izveštaj komisije od 14. decembra 1973. godine, Odluke i izveštaji 78-A, st. 192). Sud je, pak, prvi put izričito pomenuo ovaj pojam u (navedenoj) presudi u predmetu *Tajrer*, ne u vezi sa „ponižavajućim postupanjem“, već u vezi sa „ponižavajućim kažnjavanjem“. Sud je, prilikom utvrđivanja da je kažnjavanje o kojem je reč bilo ponižavajuće u smislu člana 3 Konvencije, imao u vidu činjenicu da je, „premda podnosilac predstavke nije pretrpeo nikakve ozbiljne ili dugotrajne fizičke posledice, njegovo kažnjavanje – tokom kojeg se prema njemu postupalo kao prema stvari u vlasti organa – predstavljalo napad upravo na jedan od osnovnih ciljeva člana 3, a to je, konkretno, da štiti dostojanstvo i fizički integritet osobe“ (st. 33). Sud je u mnogim kasnijim presudama isticao blisku vezu između pojmova „ponižavajućeg postupanja“ i poštovanja „dostojanstva“

(vidi, na primer, presudu Velikog veća u predmetu *Kudła protiv Poljske*, predstavka br. 30210/96, st. 94, ECHR 2000-XI; *Valašinas protiv Litvanije*, predstavka br. 44558/98, st. 102, ECHR 2001-VIII; *Jankov protiv Bugarske* [*Yankov v. Bulgaria*], predstavka br. 39084/97, st. 114, ECHR 2003-XII (izvodi); i st. 138 presude u navedenom predmetu *Svinarenko and Sljadjnev*).

(b) Primena ovih načela na ovaj predmet

(i) Utvrđivanje činjenica

91. Država nije sporila navedeno načelo po kojem, kada neko lice ima tragove udaraca nakon što se nalazilo pod kontrolom policije i kada se žalilo da su ti tragovi posledica zlostavljanja, postoji – osporiva – pretpostavka da je to zaista bio slučaj (vidi stavove 83-84 gore u tekstu). Takođe je prihvatila da to načelo važi u ovom predmetu. Ona je, međutim, tvrdila da u lekarskim uverenjima koja su priložili podnosioci predstavke nije utvrđeno ni da su pomenute povrede prouzrokovane šamarima, niti da su ih udarili policajci, naročito jer su policajci o kojima je reč uvek poricali ta dela. Dodala je da nijedan dokaz prikupljen tokom istrage nije u suprotnosti sa njihovim poricanjem.

92. Sud napominje da lica koja tvrde da su žrtve povrede člana 3 Konvencije, da bi mogla da imaju koristi od pretpostavke o kojoj je reč, moraju dokazati da imaju tragove zlostavljanja nakon što su se nalazili pod kontrolom policije ili sličnog organa. Mnogi predmeti kojima se Sud bavio pokazuju da ta lica obično s tim ciljem prilažu lekarska uverenja u kojima su opisane povrede ili tragovi udaraca, kojima Sud pridaje značajnu dokaznu težinu.

93. Sud zatim napominje da se u lekarskim uverenjima priloženim u ovom predmetu – čija se autentičnost ne osporava – pominju, u slučaju prvog podnosioca predstavke, njegovo „stanje šoka“, „eritem na levom obrazu (koji se povlači)“ i „eritem na spoljnom ušnom kanalu na levoj strani“ (vidi stav 12 gore u tekstu), a u slučaju drugog podnosioca predstavke, „modrice [na] levom obrazu“ (vidi stav 16 gore u tekstu). To su moguće posledice šamara.

94. Sud takođe napominje da su uverenja izdata na dan događaja, ubrzo pošto su podnosioci predstavke napustili policijsku stanicu Sen-Žos-ten-Nod, što jača njihovu dokaznu vrednost. Uverenje vezano za prvog podnosioca predstavke je izdato 8. decembra 2003. u 19:20 časova, a prvi podnosilac predstavke se u policijskoj stanici nalazio od 16 do 17:30 časova (vidi stavove 12 i 14 gore u tekstu). Drugom podnosiocu predstavke je uverenje izdato 23. februara 2004. a sačinjeno je pre 11:20 časova – kada je podneto Odboru P (vidi stav 25 gore u tekstu) – a drugi podnosilac predstavke se u policijskoj stanici nalazio između 9:44 i 10:20 časova (vidi stavove 15 i 16 gore u tekstu).

95. Sud primećuje da nije osporavana tvrdnja da podnosioci predstavke nisu imali te tragove kada su ulazili u policijsku stanicu Sen-Žos-ten-Nod.

96. Konačno, policajci o kojima je reč su tokom celog postupka pred nacionalnim vlastima dosledno poricali da su ošamarili podnosiocima predstavke. Međutim, i podnosioci predstavke su podjednako dosledno tvrdili suprotno. Štaviše, s obzirom na velike manjkavosti istrage (vidi stavove 124-134 dole u tekstu), nemoguće je zaključiti da su iskazi policajaca tačni samo na osnovu činjenice da u istrazi nisu prikupljeni nikakvi suprotni dokazi.

97. U pogledu hipoteze koju je Država pomenula na raspravi, da su podnosioci predstavke sami sebe ošamarili kako bi mogli da optuže policiju (vidi stav 68 gore u tekstu), Sud primećuje da ne postoje nikakvi dokazi koji to potkrepljuju. Pored toga, imajući u vidu dokaze koje su strane u postupku predočile, čini se da hipoteza o kojoj je reč nije pomenuta pred domaćim sudovima.

98. U svetlu navedenog, Sud smatra da je u dovoljnoj meri utvrđeno da se modrice opisane u uverenjima koje su podnosioci predstavke predočili nastale dok su se oni nalazili pod kontrolom policije u stanici Sen-Žos-ten-Nod. Takođe primećuje da Država nije predočila nikakve dokaze koji bi mogli da izazovu sumnju u tvrdnje podnosilaca predstavke da su modrice posledica šamara koje su im opalili policajci. Sud stoga smatra da je ta činjenica dokazana.

99. Preostaje da se utvrdi da li su podnosioci predstavke s pravom tvrdili da postupanje na koje se žale predstavlja povredu člana 3 Konvencije.

(ii) Klasifikacija postupanja kojem su podnosioci predstavke bili podvrgnuti

100. Kao što je Sud ranije istakao (vidi stav 88 gore u tekstu), svakim pribegavanjem fizičkoj sili koja nije zaista neophodna usled ponašanja lica koje je lišeno slobode, ili, šire, koje ima posla sa licima koja sprovode zakon, umanjuje se ljudsko dostojanstvo i ona u načelu predstavlja povredu prava iz člana 3. Konvencije.

101. Sud naglašava da se izraz „u načelu“ ne može shvatiti kao da podrazumeva da možda postoje situacije u kojima donošenje takvog zaključka o povredi nije opravdano jer navedeni prag surovosti (vidi stavove 86-87 gore u tekstu) nije dosegnut. Svako zadiranje u ljudsko dostojanstvo udara u samu suštinu Konvencije (vidi stav 89 gore u tekstu). Iz tog razloga, svako ponašanje lica koja sprovode zakon prema nekom licu kojim se unižava njegovo ljudsko dostojanstvo predstavlja povredu člana 3 Konvencije. To se naročito odnosi na njihovu primenu fizičke sile protiv lica koja nije zaista neophodna zbog njegovog ponašanja, kakav god efekat ona imala na lice o kojem je reč.

102. Država u ovom predmetu nije tvrdila da šamari na koje su se dva podnosioca predstavke žalila predstavlja pribegavanje fizičkoj sili koja je zaista bila neophodna zbog njihovog ponašanja; jednostavno je poricala da

je ijedan šamar udaren. Zapravo, na osnovu spisa predmeta čini se da je svaki šamar predstavljao impulsivni čin usled stava koji je percipiran kao neučtiv, što je sigurno nedovoljno za utvrđivanje takve neophodnosti. Sud stoga zaključuje da je dostojanstvo podnosilaca predstavke uniženo i da je prekršen član 3 Konvencije.

103. U svakom slučaju, Sud naglašava da šamar koji lice koje sprovodi zakon opali nekom licu koje se u potpunosti nalazi pod njegovom kontrolom predstavlja ozbiljan napad na dostojanstvo tog lica.

104. Šamar ima značajan efekat na osobu kojoj je opaljen. Šamar po licu utiče na deo tela koji izražava individualnost svake osobe, kojim se ispoljava njen društveni identitet i koji čini centar njenih čula – vida, govora i sluha – koji se koriste za komunikaciju sa drugima. Zaista, Sud je već imao priliku da ukaže na ulogu koju lice igra u društvenoj interakciji (vidi presudu Velikog veća u predmetu *S. A. S. protiv Francuske*, koji se odnosio na zabranu nošenja odeće koja ima za cilj da sakrije lice na javnim mestima; predstavka br. 43835/11, st. 122 i 141, ECHR 2014 (izvodi)). Takođe je razmatrao posebnost ovog dela tela u kontekstu člana 3 Konvencije, zauzevši stav da je udarac po glavi pojedinca tokom njegovog hapšenja „naročito zbog njegovog mesta“, koji je izazvao oteklinu i modricu od 2 cm na njegovom čelu, dovoljno ozbiljan da otvara pitanje kršenja člana 3 (vidi st. 41 i 58 presude u predmetu *Samüt Karabulut protiv Turske* [*Samüt Karabulut v. Turkey*], predstavka br. 16999/04, od 27. januara 2009).

105. Sud ponavlja da može biti sasvim dovoljno da se žrtva oseća poniženom da bi neki postupak bio smatran takvim u smislu člana 3 Konvencije (vidi stav 87 gore u tekstu). Zaista, Sud ne sumnja da neko lice može shvatiti kao ponižavajući čak i šamar koji mu je opaljen bez predumišljaja i koji nema nikakve ozbiljne ili dugotrajne posledice.

106. To naročito važi u slučaju kada lica koja sprovode zakon udare šamar licima pod njihovom kontrolom, jer se njime ističe superiornost i inferiornost, koje u tim okolnostima po definiciji odlikuju njihov međusobni odnos. Činjenica da žrtve znaju da je takav akt nezakonit, i da ta službena lica time krše moral i profesionalnu etiku i – kao što je Veće s pravom naglasilo u svojoj presudi – da je to i neprihvatljivo, pored toga može kod njih izazvati osećanje samovoljnog postupanja, nepravde i bespomoćnosti (vidi, na primer, presudu u predmetu *Petjo Petkov protiv Bugarske* [*Petyo Petkov v. Bulgaria*], predstavka br. 32130/03, st. 42 i 47, od 7. januara 2010, u kojoj je Sud razmatrao ovu vrstu osećanja u kontekstu člana 3 Konvencije).

107. Štaviše, lica zadržana u policijskom pritvoru ili lica koja su jednostavno odvedena ili pozvana u policijsku stanicu radi provere identiteta ili ispitivanja – kao u slučaju podnosilaca predstavke – i, šire, sva lica pod kontrolom policije ili sličnog organa, nalaze se u osetljivom položaju. Stoga su vlasti dužne da ih štite (vidi stavove 83-84 gore u tekstu).

One ne poštuju ovu dužnost kada njihova službena lica šamarima ponize neko lice.

108. Činjenica da je šamar mahinalno opalilo službeno lice ogorčeno neučtivim ili provokativnim ponašanjem žrtve ovde nije bitno. Veliko veće stoga odstupa od pristupa Veća ovom pitanju. Kao što je Sud ranije isticao, Konvencijom su apsolutno zabranjeni mučenje i nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, čak i u najtežim okolnostima, bez obzira na ponašanje lica o kom je reč (vidi stav 81 gore u tekstu). Zlostavljanje u demokratskom društvu nikada ne predstavlja odgovarajući odgovor na probleme sa kojima se vlasti suočavaju. Konkretno, policija „ne vrši, ne izaziva i ne toleriše nikakav čin mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ni pod kojim okolnostima” (Evropski kodeks policijske etike, st. 36; vidi stav 51 gore u tekstu). Pored toga, članom 3 Konvencije se utvrđuje pozitivna obaveza države da sprovodi obuku lica koja sprovode zakon na način kojim će se obezbediti visok nivo njihove kompetentnosti u njihovom profesionalnom ponašanju, kako niko ne bi bio podvrgnut postupanju suprotnom toj odredbi (vidi st. 268 presude u navedenom predmetu *Davidov i drugi*).

109. Na kraju, Sud usput primećuje da je prvi podnosilac predstavke rođen 22. avgusta 1986, te da je 8. decembra 2003. imao 17 godina. On je, dakle, u to vreme bio maloletan. Zlostavljanje verovatno ima veći efekat – naročito u psihološkom smislu – na maloletno (vidi, na primer st. 42 presude u navedenom predmetu *Rivas*; i st. 44 presude u predmetu *Daraž protiv Francuske* [*Darraj v. France*], predstavka br. 34588/07, od 4. novembra 2010) nego na punoletno lice. Šire posmatrano, Sud je u brojnim navratima isticao osetljivost maloletnika u kontekstu člana 3 Konvencije. To je bio slučaj, na primer, u presudama u predmetima *Okali protiv Turske* ([*Okkali v. Turkey*], predstavka br. 52067/99, ECHR 2006-XII (izvodi)); *Jazgul Jilmaz protiv Turske* ([*Yazgül Yılmaz v. Turkey*], predstavka br. 36369/06, od 1. februara 2011); i *Iurču protiv Republike Moldavije* ([*Iurcu v. the Republic of Moldova*], predstavka br. 33759/10, od 9. aprila 2013). Potreba uzimanja osetljivosti maloletnika u obzir jasno je potvrđena na međunarodnom nivou (vidi stavove 52-53 gore u tekstu).

110. Sud naglašava da je od presudnog značaja da lica koja sprovode zakon i koja su tokom vršenja dužnosti u kontaktu sa maloletnicima pridaju dužnu pažnju osetljivosti koja je svojstvena njihovoj mladoj dobi (Evropski kodeks policijske etike, st. 44; vidi stav 51 gore u tekstu). Ponašanje policije prema maloletnicima može biti nesaglasno zahtevima člana 3 Konvencije samo zato što su oni maloletnici, dok se ono može smatrati prihvatljivim u slučaju punoletnih lica. Zato lica koja sprovode zakon moraju da ispoljavaju veću budnost i samokontrolu kada se bave maloletnicima.

111. Zaključak je da šamar koji su svakom od podnosilaca predstavke, dok su se nalazili pod njihovom kontrolom u policijskoj stanici Sen-Žosten-Nod, udarili policajci ne predstavlja upotrebu fizičke sile koja je bila

zaista neophodna zbog njihovog ponašanja, te je njima uniženo njihovo dostojanstvo.

112. S obzirom na to da su podnosioci predstavke pominjali samo lakše telesne povrede i nisu dokazali da su pretrpeli tešku fizičku ili psihičku patnju, postupanje o kojem je reč ne može se opisati kao nečovečno ili, *a fortiori*, mučenje. Sud stoga zaključuje da se u ovom predmetu radi o ponižavajućem postupanju.

113. Prema tome, došlo je do povrede materijalnog aspekta člana 3 u pogledu oba podnosioca predstavke.

2. Procesni aspekt pritužbe

(a) Opšta načela

114. Sud se poziva na opšta načela izložena, između ostalog, u presudama u predmetima *El-Masri* (gore citirano, st. 182-185) i *Mokanu i drugi* (gore citirano, st. 316-326).

115. Ova načela ukazuju na to da opšta zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja, naročito od strane službenih lica neke države, u praksi nije delotvorna ako ne postoji nikakav postupak u kojem bi bili istraženi navodi o zlostavljanju lica koja ta službena lica drže.

116. Stoga, imajući u vidu opštu dužnost država iz člana 1 Konvencije da „jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u [Delu I] ove Konvencije”, odredbe člana 3 implicitno nalažu postojanje neke vrste delotvorne zvanične istrage kada lice iznese kredibilnu tvrdnju da je podvrgnuto postupanju suprotnom članu 3 od strane, između ostalog, policije ili drugih sličnih organa.

117. Osnovni cilj ovakve istrage je da obezbedi delotvorno sprovođenje domaćih zakona kojima se zabranjuje mučenje i nečovečno ili ponižavajuće postupanje u predmetima u koje su umešana službena lica ili državna tela i da obezbedi da oni odgovaraju za zlostavljanje do kog je došlo u njihovoj nadležnosti.

118. Opšte govoreći, da bi neka istraga bila delotvorna, institucije i lica koja je sprovede moraju biti nezavisni od onih čije se postupanje istražuje. To podrazumeva ne samo nepostojanje bilo kakve hijerarhijske ili institucionalne veze među njima, već i praktičnu nezavisnost.

119. Koji god način istrage se koristio, državni organi moraju postupati po sopstvenom nahođenju. Pored toga, da bi bila delotvorna, istraga mora da bude u stanju da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica. Takođe, treba da bude dovoljno široka kako bi istražnim organima omogućila da uzmu u obzir ne samo postupke službenih lica koja su neposredno primenila silu već i sve druge okolnosti.

120. Premda se ova obaveza ne odnosi na rezultate koje treba ostvariti već na sredstva koja treba primeniti, svaka manjkavost istrage kojom se narušava njena podobnost da utvrdi uzrok povreda ili identitet odgovornih

lica dovodi tu istragu u opasnost da neće zadovoljiti potreban standard delotvornosti.

121. Uslov vezan za brzinu i razumnu ekspeditivnost podrazumeva se u ovom kontekstu. Premda mogu postojati prepreke ili teškoće koje osujećuju napredak istrage u određenoj situaciji, u načelu se može smatrati da je brza reakcija državnih organa tokom istrage o tvrdnjama o zlostavljanju od suštinskog značaja za očuvanje javnog poverenja u njihovo poštovanje vladavine prava i sprečavanje nastanka bilo kakvog utiska o saučesništvu u nezakonitim postupcima ili njihovom tolerisanju.

122. Žrtva treba da bude u mogućnosti da delotvorno učestvuje u istrazi.

123. Konačno, istraga mora biti temeljna, što znači da vlasti uvek moraju ulagati ozbiljne napore kako bi saznale šta se dogodilo i ne bi trebalo da se oslanjaju na brzoplete ili neosnovane zaključke kako bi zaključile svoju istragu.

(b) Primena ovih načela na ovaj predmet

124. Sud smatra ozbiljnim tvrdnje podnosilaca predstavke – iznete u prijavama domaćim vlastima – da su bili podvrgnuti postupanju kojim se krši član 3 Konvencije od strane policajaca policijske stanice u Sen-Žos-ten-Nodu. Stoga su vlasti shodno članu 3 imale obavezu da sprovedu delotvornu istragu.

125. Država je tvrdila da je način na koji je istraga sprovedena zadovoljavajući, imajući u vidu navedene kriterijume utvrđene u praksi Suda.

126. Sud se ne slaže sa stavom Države.

127. On konstatuje da je istraga pokrenuta pošto su podnosioci predstavke podneli zahtev da se pridruže optužnici u svojstvu oštećene strane i da je protiv dvojice policajaca koje su podnosioci predstavke teretili podignuta optužnica za nasilje protiv lica tokom vršenja službenih dužnosti, i to konkretno za namerno nanošenje telesnih povreda ili napad, i za izvršenje samovoljnih akata suprotnih pravima i slobodama zajemčenim Ustavom. Istraga je sprovedena u skladu sa zakonskim odredbama, pod rukovodstvom istražnog sudije. Stoga se nalazila pod kontrolom nezavisnog organa. Pored toga, ništa ne upućuje na to da podnosioci predstavke nisu mogli da učestvuju u njoj.

128. Ipak, istražni sudija, koji, čini se, lično nije naložio nijednu konkretnu istražnu radnju, ograničio se na to da od istražnog odeljenja Odbora P zatraži da primi k znanju zahtev podnosilaca predstavke o pridruživanju optužnici u svojstvu oštećene strane, da ih ispita kako bi utvrdilo pojedinosti njihove prijave, da sačini izveštaj o ponašanju porodice Bujid, da sastavi spisak postupaka pokrenutih protiv njih i prijava koje su podneli, te da objasni koji su koraci preduzeti s tim u vezi. On nije održao niti organizovao neposredno sučeljavanje optuženih policajaca i podnosilaca predstavke, niti je ispitaio ili naložio saslušanje lekara koji su sačinili

lekarska uverenja, koje su podnosioci predstavke priložili, kao ni lica koje je bilo zajedno sa prvim podnosiocem predstavke kada ga je policajac A. Z. zaustavio i ispitivao na ulici 8. decembra 2003. (vidi stav 11 gore u tekstu), ili nadzornika K., koji se sa drugim podnosiocem predstavke video u njegovom domu 23. februara 2004, odmah nakon što je ovaj napustio policijsku stanicu Sen-Žos-ten-Nod (vidi stav 26 gore u tekstu). Moguće je, međutim, da bi te radnje doprinele utvrđivanju činjenica.

129. Istraga je stoga uglavnom bila ograničena na ispitivanje policajaca umešanih u incidente, koje su sprovodili drugi policajci upućeni na rad u istražno odeljenje Odbora P. i na pripremu izveštaja tih policajaca, u kojima su sumarno izloženi dokazi koje su, ponovo, prikupili ti policajci (odeljenje za unutrašnji nadzor nad policijskim okrugom u čijoj se nadležnosti nalazi kraj u kojem žive podnosioci predstavke), a u kojem se uglavnom opisivalo „opšte ponašanje“ porodice Bujid.

130. Pored toga, nije predočen nijedan razlog za podneske krunskog tužioca niti za odluku sudskog veća Prvostepenog suda u Briselu da obustavi postupak. Zatim, veće Apelacionog suda u Briselu koje odlučuje o optužnicama se u odluci kojom je potvrdilo nalog o obustavljanju postupka skoro isključivo oslonilo na navedeni izveštaj o ponašanju porodice Bujid i poricanje optuženih policajaca, pri čemu nije ocenilo navode podnosilaca predstavke da su ih ti policajci ošamarili. Takođe, treba imati u vidu da se u presudi veća koje odlučuje o optužnicama od 9. aprila 2008, u kojoj se samo veoma kratko pominje lekarsko uverenje koje je priložio drugi podnosilac predstavke, uopšte ne pominje uverenje koje je priložio prvi podnosilac predstavke.

131. Ovi faktori, čini se, ukazuju na to da istražni organi nisu posvetili dužnu pažnju tvrdnjama podnosilaca predstavke – iako su one potkrepljene lekarskim uverenjima koje su podneli kako bi bili uvršćeni u spise predmeta – a ni prirodi dela, tokom kojeg je lice koje sprovodi zakon ošamarilo lice koje se u potpunosti nalazilo pod njegovom kontrolom.

132. Na kraju, Sud prima k znanju neuobičajeno dugo trajanje istrage, za koje Država nije pružila nikakvo objašnjenje. Događaji su se zbili 8. decembra 2003. u slučaju prvog podnosioca predstavke, a 23. februara 2004. u slučaju drugog, a podnosioci predstavke su svoje prijave Odboru P podneli 9. decembra 2003. odnosno 23. februara 2004, pre no što su 17. juna 2004. podneli zahtev da se pridruže optužnici u svojstvu oštećene strane. Međutim, nalog o obustavljanju postupka nije izdat sve do 27. novembra 2007. Što se tiče presuda veća Apelacionog suda u Briselu koje odlučuje o optužnicama i Kasacionog suda, one su izrečene 8. aprila 2008, odnosno 29. oktobra 2008. Dakle, skoro pet godina je prošlo od prijave prvog podnosioca predstavke do presude Kasacionog suda, koja je označavala kraj postupka, dok je taj period u slučaju drugog podnosioca predstavke bio duži od četiri godine i osam meseci.

133. Kao što je Sud ranije naglašavao, premda mogu postojati prepreke ili teškoće koje osujećuju napredak istrage u određenoj situaciji, u načelu se može smatrati da je brza reakcija organa tokom istrage tvrdnji o zlostavljanju od suštinskog značaja za očuvanje javnog poverenja u njihovo poštovanje vladavine prava i sprečavanje nastanka bilo kakvog utiska o saučesništvu u nezakonitim postupcima ili njihovom tolerisanju (vidi, među drugim presudama, st. 114 presude u predmetu *Meker protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka br. 28883/95, ECHR 2001-III; i st. 323 presude u navedenom predmetu *Mokanu i drugi*).

134. U svetlu navedenog, Sud smatra da podnosioci predstavke nisu imali na raspolaganju delotvornu istragu. Stoga utvrđuje povredu procesnog aspekta člana 3 Konvencije.

II. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

135. Shodno članu 41 Konvencije:

„Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Odšteta

136. Kao što su učinili i pred Većem, podnosioci predstavke su zajedno zahtevali 5.000 evra (EUR) na ime nematerijalne štete usled povrede materijalnog aspekta člana 3 Konvencije i 48.110 EUR na ime nematerijalne štete usled povrede procesnog aspekta tog člana. Drugi iznos su opravdavali tvrdeći da su iskusili frustraciju zbog manjkavosti istrage, od 7. marta 2006, kada je izdat nalog kojim se odbija zahtev za sprovođenje dodatnih istražnih radnji, do 14. novembra 2012; smatrali su da je primereno da svakom od njih bude dodeljen iznos od 15 EUR po danu za period do 29. oktobra 2008, kada je Kasacioni sud izrekao presudu (ukupno 952 dana), kao i iznos od 5 EUR po danu za period koji je usledio (ukupno 1.455 EUR).

137. Država, koja ove zahteve nije komentarisala pred Velikim većem, navela je u napomenama pred Većem da će odluku o navedenom iznosu od 5.000 EUR prepustiti diskreciji Suda. Takođe je pozvala Sud da prenebregne materijalnu procenu štete izazvane povredom procesnog aspekta člana 3 koju su izneli podnosioci predstavke, ustvrdivši da je nerazumna i nerealna. Dodala je da, ako Sud zaključi da samo utvrđivanje povrede prava podnosioca predstavke ne predstavlja odgovarajuće zadovoljenje, iznos koji se isplaćuje na ime naknade štete treba da bude smanjen na pravičnu meru.

138. Sud smatra da je nesporno da su podnosioci predstavke pretrpeli nematerijalnu štetu zbog povrede materijalnog i procesnog aspekta člana 3

Konvencije, čije su žrtve bili. Sud stoga vrši procenu na pravičnoj osnovi, shodno članu 41 Konvencije, i svakom od njih dosuđuje po 5.000 EUR za povredu ovog člana.

B. Troškovi i izdaci

139. Kao što su to učinili i pred Većem, podnosioci predstavke su podneli zahtev za isplatu 4.088.71 EUR na ime troškova i izdataka koje su pretrpeli pred domaćim sudovima. Pored toga su podneli zahtev za isplatu 25.167,04 EUR na ime troškova i izdataka u vezi sa postupkom pred Sudom, odnosno 7.051,42 EUR na ime honorara gospodina Maršona, i 18.115,62 EUR na ime honorara gospodina Šiavija. Objasnili su da su sa dvojicom advokata dogovorili naknade od 85, odnosno 125 EUR po satu. Pored toga, gospodin Maršon im je naplatio 35 sati rada na pripremi njihove predstavke, oko trinaest sati rada na pripremi njihovog zahteva za upućivanje predmeta Velikom veću i oko devet sati rada na pripremi njihovog usmenog obraćanja Velikom veću, dok im je gospodin Šiavi naplatio šezdeset devet sati za rad na pripremi njihovog zahteva za upućivanje predmeta Velikom veću i oko devet sati rada na pripremi njihovog usmenog obraćanja Velikom veću. Predočili su razna dokumenta kako bi potkrepili ove zahteve.

140. Država, koja nije ove zahteve komentarisala pred Velikim većem, navela je u svojim napomenama pred Većem da smatra da je naknada od 85 EUR po satu razumna. S druge strane, tvrdila je da joj se čini da konsultacije sa drugim advokatom koji je naplaćivao 125 EUR po satu nisu bile nužne, te je zatražila da se ovaj deo zahteva odbije ili bar da se primeni ista naknada od 85 EUR po satu.

141. Shodno praksi Suda, podnosilac predstavke ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u meri u kojoj dokaže da su oni bili stvarni, neophodni i razumni u pogledu iznosa (vidi, na primer, st. 135 presude Velikog veća u predmetu *Ženes protiv Holandije* [*Jeunesse v. the Netherlands*], predstavka br. 12738/10, od 3. oktobra 2014). U ovom predmetu, imajući u vidu dokumenta koja ima na raspolaganju i navedene kriterijume, Sud smatra da je razumno da podnosiocima predstavke zajedno dodeli iznos od 10.000 EUR za troškove i izdatke koje su pretrpeli pred domaćim sudovima i ovim Sudom.

C. Zatezna kamata

142. Sud smatra da kamata treba da bude zaračunata po stopi jednakoj graničnoj aktivnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena.

SUD IZ OVIH RAZLOGA

1. *Zaključuje*, sa četrnaest glasova za i tri protiv, da je prekršen materijalni aspekt člana 3 Konvencije;
2. *Zaključuje*, jednoglasno, da je prekršen procesni aspekt člana 3 Konvencije;
3. *Zaključuje*, sa petnaest glasova za i dva protiv,
  - (a) da tužena Država treba da plati sledeće iznose u roku od tri meseca:
    - (i) 5.000 EUR (pet hiljada evra) svakom podnosiocu predstavke, kao i iznos svih naplativih poreza na taj iznos, na ime nematerijalne štete;
    - (ii) 10.000 EUR (deset hiljada evra) obojici podnosilaca predstavke zajedno, kao i iznos svih naplativih poreza na taj iznos, na ime troškova i izdataka;
  - (b) da od isteka gore navedena tri meseca do isplate bude zaračunata zatezna kamata na naveden iznos po stopi jednakoj graničnoj aktivnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena;
4. *Odbacuje*, jednoglasno, ostatak zahteva za pravično zadovoljenje podnosilaca predstavke.

Presuda sačinjena na engleskom i francuskom jeziku i izrečena na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu 28. septembra 2015.

Johan Kalevart
zamenik sekretara

Din Špilman
predsednik

U skladu sa članom 45, stav 2 Konvencije i pravilom 74, stav 2 Poslovnika Suda, uz ovu presudu je priloženo delimično izdvojeno mišljenje sudija De Gaetana, Lemonsa i Mahonija.

D.S.

J.C.

Izdvojeno mišljenje nije prevedeno ali je priloženo u zvaničnoj verziji presude na engleskom i/ili francuskom jeziku i dostupno je u bazi podataka Suda - HUDOC.

© **Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2016.**

Engleski i francuski predstavljaju službene jezike Evropskog suda za ljudska prava. Ovaj prevod je realizovan uz podršku Trast fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud, niti Sud preuzima bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Može se preuzeti iz baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka kojoj ga je Sud prosledio. Može se objavljivati u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se navede ceo naslov predmeta, zajedno sa navedenom naznakom o autorskim pravima i uz pominjanje Trast fonda za ljudska prava. Molimo Vas da kontaktirate: publishing@echr.coe.int ukoliko nameravate da koristite bilo koji deo ovog prevoda u komercijalne svrhe.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2016**

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>), or from any database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact : publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2016**

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de donnée à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.